

Yargıtay'ın İçtihat Değişikliği: Kıymetli Evrakın İptalinin Borçluyu Cezalandırıcı Etkisi (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 19-1636/319, 19.3.2019 Künyeli Kararı Üzerine)

Esra Cenkci*

Öz

Bu makalede, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 19-1636/319, 19.3.2019 künyeli kararıyla varılan sonuçlar ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, kıymetli evrak iptal edildiğinde iptal kararı hamili ile senet hamilinin hakları arasında borçluyu da gözeterek adil bir denge kurmaktır. Yargıtay önceki kararlarında, iptal kararına konu olsa dahi senedin iyiniyetle iktisap edilebileceğini; ancak, iptal kararının sonuçlarının görmezden gelinemeyeceğini; bu durumda, senet hamili ile iptal kararı hamilinin karşı karşıya geleceği bir davada senetten doğan hakkın sahibinin kim olduğunun belirlenmesi gerektiğini; borçlunun, bu davada hak sahibi olduğu tespit edilen kişiye ödeme yapmakla yükümlü tutulabileceğini içtihat etmiştir. Böylece iptal kararı hamilinin, senet hamilinin ve borçlunun menfaatleri arasında iptal kararının etkisi ile kıymetli evrakın dolanım amacı gözetilerek bir denge kurulmaya çalışılmıştır. İncelenen kararda ise, iptal kararının hüküm ve sonuçları görmezden gelinmek ve çek hamilinin iktisabına üstünlük tanınmak suretiyle anılan denge bozulmuştur. Bozulan terazinin faturası ise, iki kez ödeme yapma tehlikesine maruz bırakılarak borçluya kesilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kıymetli Evrak, Zayı Olmak, İptal Kararı, İyiniyetli Hamil, Borçtan Kurtulma

The Precedent Change of the Supreme Court of Appeals: The Punitive Effect of the Annulment of Negotiable Instruments on the Debtor (Upon the Decision of the Assembly of the Civil Chambers Identified As 19-1636/319, 19.3.2019)

Abstract

In this article, the conclusions reached in the decision of the Assembly of the Civil Chambers identified as 19-1636/319, 19.3.2019) are discussed. The aim of this study is to create a balance between the rights of the holder of an annulment decision and the bill holder, considering the status of debtor when a negotiable instrument is annulled. The Supreme Court of Appeals has decided in its previous precedents that a bill can be acquired in good faith even if it has been subjected to an annulment decision; however, the consequences of an annulment decision cannot be ignored, and it is necessary to determine who is the owner of the right arising from the bill in a case in which the bill holder and the holder of annulment decision are confronted, and afterward, the debtor can be held liable to pay to the person entitled as the right holder in this case. In this way, it has been tried to create a balance between the interests of the holder of an annulment decision, the bill holder, and the debtor by considering the effect of an annulment decision and the circulation purpose of negotiable instruments. In the decision subjected in this study, the balance was disturbed by ignoring the consequences of the annulment decision and giving priority to the acquisition of the check holder. On the other hand, an invoice for the disturbed balance was made out to the debtor by exposing him to the risk of paying twice.

Keywords

Negotiable instrument, get lost, annulment decision, holder in good faith, discharge

* **Sorumlu Yazar:** Esra Cenkci (Doç. Dr.), Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Antalya, Türkiye. E-posta: esracenkci@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0000-0000-0000.

Atf: Cenkci E, "Yargıtay'ın İçtihat Değişikliği: Kıymetli Evrakın İptalinin Borçluyu Cezalandırıcı Etkisi" (2024) 82(2) İstanbul Hukuk Mecmuası 439. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2024.82.2.0004>

Extended Summary

The most characteristic feature of negotiable instruments is the unity of right and bill. As a result, right cannot be claimed separately from bills, and the debtor is only obliged to pay for the bill submission (TCC¹ 645). When a negotiable instrument is lost, it becomes either objectively difficult or impossible to claim the right within the bill. The annulment sanction can only be applied in the event of the loss of a negotiable instrument; therefore, it shall be accepted as limitedly applied method. An annulment decision gives a person who is a bill holder at the time of loss the opportunity to claim right without a bill or to request a new issued bill (TCC 651, 652). Thus, while the right holder is protected from the risk of not being able to obtain his/her right due to loss, the debtor is also protected from the risk of paying to an unentitled person.

Annulment decisions have two effects, positive and negative. With its positive effect, it authorises decision holder to claim his rights against the debtor. However, its negative effect removes the diagnostic function of the lost bill. Since an annulment does not affect its function of transferring the right, third parties who have acquired the bill may obtain the right under the bill. Nevertheless, to place the right of third parties before the decision holder requires their acquisition in good faith (TCC 686/2, 792).

When a bill, which was subjected to an annulment decision, is held by third parties, the debtor may be exposed to two separate claims for enforcement because one of them is the decision holder and the other is the bill holder. There are no regulations in law regarding how debtors should act in this case. Considering the problem in the context of the Procedural law, the content of an annulment decision should be respected unless proven otherwise, even if it is taken within an ex-part proceeding. In this case, neither the annulment decision nor the contrary of the decision was proven. Moreover, there is evidence supporting the maliciousness of the bill holder.

Regarding the effects of an annulment decision; since the diagnostic function of a bill is removed by annulment, it is impossible to determine the right holder on a bill in accordance with the formal entitlement principles (TCC 686/1). Therefore, bill holders cannot take advantage of the entitlement presumption. However, contrary to this, it has been concluded in the present case that a regular endorsement chain is sufficient to accept the bill holder as the right holder.

The holder of a bill, which has been removed from its owner in any way, is obliged to return it if he/she is malicious or has a gross fault in his/her acquisition (TCC 686/2, 778/1,a, 792). As a rule, the burden of proof of the maliciousness of a bill holder belongs to the decision holder. In the meantime, the criterion of ordinary life

¹ Turkish Commercial Code, Code Number: 6102, Acceptance Date: 13.1.2011, Official Gazette: 14.2.2011/27846

flow can be used, and the characteristics of the present event should be considered. According to some data in the present event (such as the fact that the check holder has not submitted the check to the court despite being aware of the annulment process, not notified the addresses of endorsers -except one- at the executive proceeding stage), accepting the bill holder in good faith is contrary to the ordinary life flow. In addition, a check holder who deliberately prevented the implementation of the return process regulated in law by not submitting the bill to the court should not be disadvantaged. Therefore, the bill holder should have been held liable to prove his good faith.

When we consider the problem from the viewpoint of debtor; debtor shall be discharged if he or she pays to the decision holder in good faith (TTK 646/2, 710/3). The fact that debtors' awareness of bills circulation does not change the result. However, if the debtor is aware of the annulment decision, he/she should avoid paying the bill holder. Since the decision holder benefits from the presumption created in his favour with TCC 652/1, the bill holder shall bear the negative effect of the annulment decision.

The Supreme Court of Appeals has consistently held in its previous precedents that a debtor must not ignore the consequences of an annulment decision; otherwise, he or she cannot discharge. According to previous precedents, it is necessary to determine the right holder in a case between the bill holder and the holder of annulment decision, and the debtor can only be held liable to the person entitled in this case. On the contrary, in the present event subjected to this study, it has been accepted that the annulment decision will automatically become ineffective when the bill subjected to the annulment decision was procured by third parties; thus, the acquisition of the bill holder has been prioritised. However, a solution requires creating a balance between the interests of the holder of annulment decisions, the bill holder, and the debtor by considering the legal nature and effects of annulment decisions and the circulation purpose of negotiable instruments. Otherwise, debtors will unfairly be subjected to the negative consequences of bill annulment just because they have issued a bill and have no fault in the loss of the bill.

Giriş

Ticari ilişkilerin tesisinde pratik ve güvenli araçların yeri yadsınamaz. Kıymetli evrak, ticaret hayatının ödeme kolaylığı ve kredi sağlama, hakka akıcılık kazandırma gibi ihtiyaçlarını giderir. Bu ihtiyacın giderilmesinde, kamu güvenine sahip olan emre ve hamiline yazılı senetlerin başı çektiğini söylemek yanlış olmaz. Emre ve hamiline yazılı senetlerin kamunun güvenini kazanmasında, iyiniyetli senet hamillerinin senet üzerinden anlaşılmayan bir nedenden ötürü haklarını elde edememe riskinin minimize edilmiş olması etkilidir. İçerdiği hakkın hamiline ait olduğu konusunda güven veren bu senetler, ticari ilişkiler ağının kurulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. Hamilini senet üzerinden anlaşılmayan defilere maruz bırakmasından dolayı tedavül gücü zayıf olan nama yazılı senetlere ise borçluyu daha fazla koruyucu işlevi nedeniyle yine de başvurulduğu görülmektedir.

Kıymetli evrakın en belirgin özelliği, hak ve senet birlikteliğidir. Bu birlikteliğin neticesinde hak senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi borçlu da ancak senedin teslimi karşılığında ödeme yapmakla yükümlüdür ve yine kıymetli evrakın içerdiği hakkın devri, senet üzerindeki zilyetliğin devrini gerektirir (TTK² 645-647). Diğer yandan, kıymetli evrak zayi olduğunda, hakkın senetle birlikte ileri sürülebilmesi ya objektif olarak zorlaşmakta ya da imkansızlaşmaktadır. İşte bu halle sınırlı başvurulacak bir yol olarak kıymetli evrakın iptali kurumu düzenlenmiştir. Kıymetli evrakın iptali, senet zayi olduğu anda senet üzerinde hak sahibi olan kişiye, hakkını senetsiz olarak ileri sürme ya da yeni bir senet düzenlenmesini isteme imkânı sunmaktadır (TTK 651, 652). Zayi olan kıymetli evrakın tedavülde olması ihtimal dahilindedir. Kıymetli evrakın iptaline karar verildikten sonra borçlu, ilki iptal kararını alan kişi, diğeri senet hamili olmak üzere iki ayrı kişinin ifa talebiyle karşı karşıya kalabilir. Borçlunun böyle bir durum karşısında nasıl hareket etmesi gerektiğiyle ilgili kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Yargıtay'ın önceki içtihatlarından farklı olarak HGK, 19-1636/319, 19.3.2019 künyeli kararında, iptal kararına konu olmuş bir senet borçlusunun, düzgün bir ciro zinciriyle senedi elinde bulundurana karşı, iptal kararı ortadan kaldırılmamış olsa bile ödeme yapmak zorunda olduğuna karar vermiştir.

Bu çalışmada, HGK'nin anılan kararı ile ulaşılan sonuç, usul hukuku, iptal kararı ile senedin teşhis fonksiyonunun kaldırılmasının anlamı, iptal kararı hamili ile senet hamili arasındaki ilişki ve borçlunun durumu açılarından incelenecektir.

I. Kıymetli Evrakın İptali Hakkında Kısa Bilgi

Kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümlere Kanun'da dağınık bir şekilde yer verilmiştir. İptal kararının şartları ve hükümleri, TTK'nin 651. ve 652/1. maddelerinde

² Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.1.2011, RG 14.2.2011/27846.

genel hükümler başlığı altında düzenlenirken, kıymetli evrak türlerine ilişkin özel hükümler saklı tutulmuştur (TTK 652/2, 653). Özel hükümlerde daha çok kıymetli evrakın iptal usulü düzenlenmiştir. Buna göre, hamiline yazılı senetlerin iptaline TTK'nin 661 ila 669., poliçenin iptaline 757 ila 765. maddeleri uygulanır. Hamiline yazılı senetlerin iptaline ilişkin hükümler, ipotekli borç senedi ile irat senedine (TMK³ 925/2) ve aksine özel hüküm bulunmadıkça nama yazılı senetlere (TTK 657/1); poliçenin iptali hakkındaki hükümler de varant ve makbuz senedi⁴ dışındaki emre yazılı senetlere uygulanır (TTK 831/2). Bononun ve çekin iptali ise, poliçenin iptaline ilişkin hükümler uyarınca mümkündür (TTK 778/1,ı; 818/1,s).

Kıymetli evrakın iptali, zayi olması koşuluna bağlıdır (TTK 651/1). Zayi olma kavramı Kanun'da tanımlanmamıştır. İptalle ilgili hükümlerde zayi olma yerine “irade dışı elden çıkma” (TTK 757/1), “kaybolma” (TTK 661/4, 849), “zıyaa uğrama” (TTK 759/2, 760), “zayi etme” (TTK 661/3), “irade dışında elden çıkma veya borcu sona erdirmeye kastı olmaksızın yok edilme” (TMK 925/1) gibi ibarelerin kullanıldığı da görülmektedir. Zayi kelimesi sözlükte, “kaybolma, yitme, kayıp, yok olmuş, elden çıkmış, mahvolmuş, işe yaramayan, yararsız, boş” şeklinde tanımlanmaktadır⁵. Öğretide ise kavram, kıymetli evrakın çalınmasında, kaybolmasında, gasp edilmesinde olduğu gibi zilyetliğinin yitirilmesi ya da yanması, yırtılması, yıkanması gibi sebeplerle kıymetli evraktan doğan hakkın ileri sürülmesinin imkânsız hale gelmesi olarak tanımlanır⁶. Kıymetli evrakın zilyetliğinin yitirilmesine dayanarak iptalinin istenebilmesi için, senedin kimin elinde olduğu bilinmemelidir. Senedin kimin elinde olduğu biliniyorsa başvurulacak yol kıymetli evrakın iptali değil; senedin geri verilmesine yönelik iade davasıdır (TTK 758).

³ Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Kabul Tarihi: 22.11.2001, RG 8.12.2001/24607 (Tertip 5 Cilt 41).

⁴ Varantın ve makbuz senedinin iptaline TTK 849 uygulanır.

⁵ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük sozluk.gov.tr Erişim Tarihi 22 Temmuz 2020.

⁶ Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (24. Bası, Vedat 2021) N 134; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (10. Bası, Adalet 2023) § 10 N 3; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve Füsün Nomer Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (14. Bası, Vedat 2021) 56-57; Ali Bozer ve Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku* (11. Bası, BTHAE 2024) 43; Ersin Çamoğlu, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri* (2. Bası, Vedat 2023) N 37; Hayri Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Bası, İstanbul Üniversitesi 1975) 46; Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Genel Hükümler, Kambiyo Senetleri, Makbuz Senedi, Varant) (Filiz 2007) 25; Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku: Genel Esaslar, Kambiyo Senetleri* (7. Bası, On İki Levha 2023) N 134-136; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. Bası, Nobel 1999) 56; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (26. Bası, Yetkin 2022) 54; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Bası, Turhan 1997) 269-270; Hanife Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali* (Ankara Üniversitesi 1990) 8 vd.; Tayfun Ercan ve Leyla Ayan Omuş, *Kıymetli Evrakın Zıyayı Olması ve İptal Davası* (Filiz 2024) 33 vd.; Didem Göç Gürbüz, *Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zıyayı Olması ve İptali* (Beta 2017) 53-55; Murat Türe, “*Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali*” (2020) 18(213) LHD 4029 vd., 4050 vd.; Özkan Gültekin, *Yeni TTK, TBK, HMK ve Çek Kanununa Göre Öğretide ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Zıyayı ve İptali* (9. Bası, Seçkin 2020) 66; Ahmet Sezer, *Bilimsel Görüşler, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zıyayı Olması ve İptal Davası* (2. Bası, Cem Ofset) 765; Yargıtay 11 HD, 5832/5872, 24.12.1979: “Dava konusu olayda; iptali istenen 75.000 liralık bono iddiaya göre kaybolmuş değildir. Davacının yeğeni M.E. tarafından yırtılmıştır ve yırtık olarak davacının elindedir. Bu durumu, davanın açılış ve davacı vekilinin iddia şekline nazaran olayda TTK.nun zayı polişe veya bono iptaline ilişkin 669 ve müteakip maddelerinin uygulanması olanağı bulunmamaktadır...” SinerjiBB, Erişim Tarihi 7 Ekim 2021.

Kıymetli evrakın iptalini, senet zayı olduğu anda senet üzerinde hak sahibi olan kişi isteyebilir (TTK 651/2). “Hak sahibi” ibaresi geniş yorumlanmaktadır; bu kapsama senedin malikinin, senet üzerinde sınırlı aynı hak sahibi olanın veya bir borç ilişkisi kapsamında senede haklı sebeple zilyet olanın⁷, senedi tahsil ciroyuyla devralanın⁸ girdiği kabul edilmektedir⁹. Düzenleyen, kıymetli evrakın iptalini istemeye yetkili değildir¹⁰.

Kıymetli evrakın iptaline mahkeme karar verir (TTK 651/1). Mahkeme, iptal istemini çekişmesiz yargı işi olarak görür (HMK¹¹ 382/2, e-6). İptal başvurusunda, senet hakkında ihtiyati tedbir mahiyetinde ödeme yasağı kararı verilmesi istenebilir. Bunun üzerine mahkeme, “aksine hareket ettiği takdirde iki defa ödemek zorunda kalacağını” ihtar ederek senet borçlusunun senet bedelini ödemesini yasaklar (TTK 662/1, 757). İptal isteminde bulunan, senedin bir suretini ibraz etmek veya senedin içeriği hakkında bilgi vermekle ve senedin zilyedi olduğunu; ancak, zıyaa uğradığını inandırıcı delillerle ispatlamakla yükümlüdür¹². Başvuru sahibinin açıklamalarını inandırıcı bulursa mahkeme, senedin iptali için gerekli olan prosedürü başlatır (TTK 663, 759/2, 760).

İptal kararı verilmeden önce mahkeme tarafından yaptırılacak ilanla senedi elinde bulunduran kişi belirli bir süre içinde senedi getirmeye davet edilir; ilanda ayrıca verilen süre içerisinde getirilmediği takdirde senedin iptaline karar verileceği ihtar edilir (TTK 663, 760). Poliçeyi getirme süresi en az üç ay, en çok bir yıl olabilirken; hamiline yazılı senetlerde bu süre altı aydan az olamaz (TTK 663, 761/1). İlanın Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde üç defa yapılması zorunlu olmakla beraber mahkeme gerekli görülen hallerde diğer ilan yollarına da başvurabilir (TTK 664, 762). İlanlar üzerine elinde bulunduran tarafından senet ibraz edilirse mahkeme bu sefer başvurana uygun bir süre vererek bu süre içinde senedi mahkemeye ibraz edene karşı iade (istirdat)

⁷ Yargıtay 11 HD, 9400/1849, 12.3.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 17 Nisan 2021).

⁸ Kendigelen ve Kırca (n 6) N 138; Kımacıoğlu (n 6) 57; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 21 vd.; Göç Gürbüz (n 6) 99-100; Yargıtay 11 HD, 9782/2366, 3.4.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Haziran 2021).

⁹ Öztan (n 6) 57; Öztan, 1997 (n 6) 271-272; Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku* (19. Bası, Beta 2022) 43; Mehmet Bahtiyar, Nihat Taşdelen, Levent Biçer ve Esra Hamamcıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Beta 2022) 38. Aval verenin iptal davası açamayacağı yönünde bk. Yargıtay 11 HD, 6884/593, 24.1.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Haziran 2021).

¹⁰ Yargıtay 11 HD, 4748/7970, 9.12.2019; 817/2726, 8.4.2019; 10/1951, 11.3.2019; 5203/1679, 28.2.2019; 9861/3112, 25.4.2018; 8329/1666, 5.3.2018 (Yargıtay BB, Erişim Tarihi 3 Ekim 2020).

¹¹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.1.2011, RG 4.2.2011/27836 (Tertip 5 Cilt 50).

¹² Senedin zilyedi olduğunu ve fakat onu yitirdiğini güçlü belirtilerle (karinelere) doğrulayan kanıtlar sunması gerektiği; uygulamada bunun için protesto belgesi, banka ihbarnamesi, senet bordrosu, senet fotokopisi ve sureti gibi belgelerle, tanık deliline sıkça dayanıldığı yönünde bk. Bozer ve Göle (n 6) 51; Gürbüz (n 6) 780; Yargıtay 11 HD, 3882/6192, 15.11.2017: “İptal davasında kesin ispat aranmayıp çekin kaybolduğunun “kuvvetle muhtemel” olduğunun göster(ıl)mesi yeterlidir” YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Kasım 2021. Yargıtay’ın kimi kararlarında iptal istemiyle başvuran kişinin ispat yükünün kapsamını Kanun’a aykırı bir şekilde daralttığı görülmektedir. Bk. Yargıtay 11 HD, 11761/3544, 14.5.2018: “...davacının yetkili hamil olduğu konusunda mahkemeye olumlu bir kanaat verecek kadar delil sunmasını yeterli saymak gerekir. Kaldı ki, dava sırasında yapılacak ilanlar neticesinde hak sahiplerinin daha sonradan ortaya çıkması durumunda hasımlı olarak açılacak bir dava ile çek iptali kararının iptali de talep edilebilecektir. Davacı, iptalini talep ettiği çekin keşidecisinin kim olduğunu, verdiği banka ve şubesini, çek numarasını ve çek tutarını mahkemeye bildirmiş olup, davacının daha fazlasını ispata zorlanması, zayı nedeniyle çek iptali hükümlerini uygulanmaz hale getirecektir” YargıtayBB, Erişim Tarihi 22 Haziran 2021; 4038/14813, 2.11.2011 [Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak* (2. Bası, Seçkin 2016) 208]; 10968/10999, 26.6.2012 [Eriş (n 12) 215].

davası açmasını ister. Verilen süre içinde dava açılmazsa senet getirene iade edilir ve verilmişse ödeme yasağı tedbiri kaldırılır (TTK 665, 763). İlanı rağmen mahkemeye sunulmayan senedin iptaline karar verilir (TTK 666/1, 764/1).

İptal kararı, kıymetli evrak niteliğinde olmadığı gibi, hakkın varlığını ispatlayan bir karar da değildir¹³. İptal kararının iki etkisi bulunmaktadır: İlki, karar hamilini hakkı ileri sürmeye yetkili kılarak onun bu sıfatını borçluya karşı teşhis eder (pozitif etki; *positive Wirkung: legitimationsverschaffend*); karar hamilinin, senet zayi olmadan önceki hukuki durumunu tespit eder. Bu sayede senedi zayi eden kişi, borçluya karşı hakkını senetsiz olarak ileri sürme imkanını elde eder (TTK 652/2, 666/3). İkincisi, zayi olan senedin teşhis fonksiyonunu borçluya karşı ortadan kaldırır (negatif etki; *negative Wirkung: legitimationszerstörend*). Öyleyse iptal kararı daha ziyade şekli hak sahipliği üzerinde sonuç doğurmaktadır; senedin hakkı devir fonksiyonuna tesir etmediğinden senedi eline geçiren üçüncü kişilerin senetten doğan hak üzerinde hak sahibi sıfatını kazanması mümkündür¹⁴.

İptal kararı alan kişinin asıl borçlu yanında başvuru borçlularına da başvurup başvuramayacağı tartışmalıdır. Tartışmaya, iptal kararının poliçe açısından sonucunu düzenleyen TTK 764/2 hükmü neden olmaktadır. Bu hükümden yola çıkarak öğretide baskın görüş, iptal kararı ile yalnızca asıl borçluya; poliçede kabul eden muhataba, bonoda düzenleyene (TTK 778/1,1) başvurulabileceğini ileri sürer¹⁵. Azınlıkta kalan görüş ise, iptal kararının işlevinin iptal başvurusunda bulunanı senet zayi olduğu anda sahip olduğu hakları ileri sürebileceği konuma getirmek olduğundan ve TTK 652/2 hükmünün iptal kararı ile başvurulabilecek kişiler açısından bir sınırlama getirmediğinden bahisle iptal kararı hamilinin başvuru borçlularına da başvurabileceğini savunur¹⁶. TTK'nin 764/2. maddesi çeklerde uygulanmaz (TTK 818/1,s). Bu nedenle, çekin iptali kararı hamiline, koşulları mevcutsa, başvuru borçlularından da hakkını isteme yetkisi tanır¹⁷ (TTK 652/1).

¹³ İmregün (n 6) 26, 32; Kınacıoğlu (n 6) 57-58; Öztan, 1997 (n 6) 275-276; Bozer ve Göle (n 6) 58; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 88, 89; Tamer Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Legem 2020) 148, 149; Gürbüz (n 6) 785, 786. İptal kararı için "hak sahipliği sıfatını saptayan geçerli bir resmi belge" [Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku III: Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)* (4. Bası, Sevinç 1970) 651; Gürbüz (n 6) 788]; "senedin zilyetliğine ilişkin bir dava" [Erol Ertekin ve İzzet Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler* (2. Bası, Yetkin 1996) 89] nitelendirmesi yapıldığına rastlanmıştır.

¹⁴ İptal kararının sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Peter Bülow, *Wechselgesetz, Scheckgesetz mit AGB-Sparkassen, AGB-Banken, AGB-Postbank und Scheckbedingungen, Kommentar* (5. Auflage, C.H.Beck 2013) Art 90 N 7; Alfred Hueck ve Claus-Wilhelm Canaris, *Recht der Wertpapiere* (11., neubearbeitete und stark erweiterte Auflage, Franz Vahlen 1977) 130-131; İmregün (n 6) 32, 33; Oğuz İmregün, 'Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali' iç Reha Poroy'a Armağan (Kent Basımevi 1995) 207; Kınacıoğlu (n 6) 57 vd.; Öztan (n 6) 57 vd.; Öztan, 1997 (n 6) 274 vd.; Poroy ve Tekinalp (n 6) N 136-136c; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 84 vd.; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 99 vd.; Türe (n 6) 4045 vd.; Göç Gürbüz (n 6) 159 vd.; Gültekin (n 6) 179 vd.; Gürbüz (n 6) 785 vd.; Ertekin ve Karataş (n 13) 87 vd.; Yargıtay 11 HD, 5809/52, 22.1.1985 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 13 Ağustos 2021).

¹⁵ Arthur Meier-Hayoz ve Hans Casper von der Crone, *Wertpapierrecht* (3. überarbeitete Auflage, Stämpfli 2018) § 14 N 825; Karayalçın (n 13) 373; Kınacıoğlu (n 6) 76; Öztan (n 6) 58; Öztan, 1997 (n 6) 280-281; Poroy ve Tekinalp (n 6) 136, 136c; Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 59-60; Bozer ve Göle (n 6) 58-59; Bahtiyar (n 9) 41; Bahtiyar, Taşdelen, Biçer ve Hamamcıoğlu (n 9) 36; Pulaşlı (n 6) § 10 N 59; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 90 vd.; Bozkurt (n 13) 150; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 108; Göç Gürbüz (n 6) 157; Gültekin (n 6) 189; Gürbüz (n 6) 796.

¹⁶ Kendigelen ve Kirca (n 6) N 164; Ertekin ve Karataş (n 13) 97, 98.

¹⁷ Karayalçın (n 13) 374-375; Öztan, 1997 (n 6) 281; Kınacıoğlu (n 6) 76-77; Göç Gürbüz (n 6) 157; Ercan ve Ayan Omuş (n

I I.Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararına Konu Olay, Yargılama Sürecinde Verilen Kararlar ve Sorun

Karara konu dava, çeke dayalı icra takibi üzerine çekin borçlusunu (düzenleyeni) ve lehtarını tarafından çek hamiline karşı açılmış menfi tespit davasıdır. Takibe konu çek hakkında, çekin lehtarını elindeyken kaybedildiği iddiası üzerine verilmiş iptal kararı bulunmaktadır. Davacılar davasını, biri davalının yetkili hamil olmadığı, diğeri davalının iyiniyetli hamil olmadığı şeklinde iki temele dayandırmaktadır. Davacılar göre davalı yetkili hamil değildir; çünkü lehtarını imzası sahtedir ve bu sahtelik ciro zincirinin bozulmasına neden olmuştur. Davalının iyiniyetli olmadığına ise iki gerekçe gösterilmektedir: *i.* Çeki bankaya ibraz ettiği sırada çek hakkında iptal süreci başlatıldığından haberdar olmasına rağmen çeki mahkemeye tevdi etmemiştir. *ii.* İcra takibi sırasında kendi cirantası da dahil cirantalarla (ikinci sıradaki hariç) borçlunun adreslerini bildirmemesi hayatın olağan akışına aykırıdır. Davalı, ilk cironun sahte olduğunu bilmediğini, çeki önceki cirantadan alacağına karşılık aldığını ve iyiniyetli olduğunu savunmaktadır.

Yerel Mahkeme tarafından davacının her iki gerekçesi haklı bulunmuştur; davalı takip alacaklısının “iyiniyetli meşru hamil olmadığı” gerekçesiyle davacıların bu çekten dolayı borçlu olmadığına tespitine karar verilmiştir.

Kararın temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 19. Hukuk Dairesi¹⁸, imzası sahte olan davacı lehtarını çekten sorumlu tutulamayacağı; ancak, imzaların istiklali ilkesi gereği davacı borçlunun çekten dolayı sorumlu tutulmamasının isabetli olmadığı gerekçesiyle kararın bozulmasına karar vermiştir. Özel Daire tarafından bu karar, bir üyenin muhalefeti üzerine oy çokluğu ile verilmiştir. Karşı oy gerekçesi ise, lehtarını imzası sahte olduğundan imzaların istiklali ilkesinin uygulanmayacağı, sahtelik iddiası herkese karşı ileri sürülebileceğinden davalının yetkili hamil sayılmayacağı şeklindedir¹⁹. Özel Daire'nin kararında dikkat çeken nokta, çekin iptal edilmiş olduğunun ne kararda ne de karşı oy yazısında göz önünde bulundurulmuş olmasıdır. Özel Daire'de tartışmaların imzaların istiklali ilkesinin uygulanma koşullarına odaklandığı, sahte imzanın ciro zincirinde bozukluğa yol açıp açmayacağı konusunda görüş ayrılığına düşüldüğü anlaşılmaktadır.

Bozma kararı üzerine davayı yeniden ele alan Yerel Mahkeme, Özel Daire'nin karşı oy gerekçesine aynen katılarak direnme kararı vermiştir. Yerel Mahkeme'nin bozmadan sonraki kararında sahte imzanın ciro zincirini bozacağı ve davalıyı yetkili

6) 109; Gültekin (n 6) 200-201.

¹⁸ Yargıtay 19 HD, 15593/19698, 11.12.2013 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 12 Haziran 2020).

¹⁹ Karşı oy yazısında sahte imzanın ciro zincirinde bozulmaya yol açacağı ve böylece senedi elinde bulunduranı yetkili hamil olmaktan çıkaracağı gerekçesine Yargıtay HGK'nin 12-599/26, 31.1.1990 künyeli kararı dayanak gösterilmiştir. Ne var ki, HGK'nin anılan kararı, somut olay açısından emsal teşkil etmemektedir. Zira 31.1.1990 tarihli kararda, lehtarını imzası sahte olmakla beraber takibi yapan senet hamilinin bu imzayı taklit ettiği iddiası ileri sürülmektedir. Karardan, sahte imzanın ciro zincirini bozduğu çıkarımında bulunulması doğru değildir. Karar esasen kötünüyetli hamilin senede istinaden hak talebinde bulunamayacağına işaret etmektedir.

hamil olmaktan çıkaracağı meselesine odaklanılmış; ilk karardan farklı olarak çekin iptal kararına konu olduğu gerçeği görmezden gelinmiştir.

Özel Daire'nin somut olay gerçeklerini göz ardı ederek başlattığı zincir, sonraki süreçte halkalarını öreerek devam etmiştir. Böylece somut olayın özelliklerinden uzaklaşarak hukuki sorun eksik / hatalı tespit edilmiştir. Gerçekten, direnme yoluyla HGK'nin önüne gelen uyuşmazlığın özü Kurul tarafından imzaların istiklali ilkesine indirgenerek somut olayda imzaların istiklali ilkesinin uygulanma olanağının bulunup bulunmadığı ve dolayısıyla borçlunun çekten sorumlu tutulup tutulamayacağı açısından bir inceleme yapılmıştır. İmzasının sahte olduğu bilirkişi raporuyla tespit edilen lehtarın, bu çek nedeniyle sorumlu tutulamayacağı; ancak, imzaların istiklali ilkesi uyarınca lehtarın imzasının sahte oluşunun borçlunun sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı, hamilin senedi düzgün bir ciro silsilesine istinaden elde bulundurduğu ve önceki ciroların sahteliğini bilmesinin imkansızlığından mütevellit iyiniyetli olduğu gerekçesiyle borçlunun sorumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar HGK kararının gerekçesinde iptal kararının etkisiyle ilgili genel anlatımlara yer verilmişse de somut olay açısından neticeye ulaşılırken dava konusu çekin iptal edilmiş olmasının bilinçli bir şekilde dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Kurul görüşmelerinde azınlığın iptal kararının sonuçları açısından da değerlendirme yapılması gerektiği görüşü, “bu görüş yukarıda açıklanan nedenlerle Kurul çoğunluğunca benimsenmemiştir” şeklindeki açıklamayla reddedilmesine rağmen, kararın atıf yapılan kısmında neden böyle bir tercihte bulunulduğu açıklanmamaktadır.

Oy çokluğuyla (20-14) verilen kararın “lehtarın aldığı zayi iptal kararının hamile etkisi[nin] irdelenmesi gerekir” diyen karşı oy yazısı problemi tespit eder niteliktedir. Muhalefet gerekçesinde, çoğunluk kararının Yargıtay'ın önceki uygulamasıyla bağdaşmadığı; dava konusu çek hakkında verilmiş iptal kararının iptali sağlanmadan borçlunun ödeme yapmakla yükümlü tutulamayacağı, aksi takdirde borçlunun iki kez ödeme yapmak zorunda kalacağı belirtilmektedir.

III. Yargıtay'ın Önceki Uygulaması

HGK'nin 19-1636/319, 19.3.2019 künyeli kararından önceki Yargıtay uygulamasını tespit açısından şu kararlar dikkat çekmektedir:

i. Yargıtay HGK, 19-443/474, 5.6.2002

“...[Ç]eke dayalı iki ödeme talebi ortaya çıkmıştır. Bunlardan Y.A. hamiline yazılı çeki süresinde bankaya ibraz ettiğinden ve çeki elinde bulundurduğundan yasa gereği meşru hamil durumundadır. Dava dışı N.Ö. ise mahkemeden aldığı ve aksi sabit oluncaya kadar geçerli zayi belgesine göre keşideciye karşı talep hakkı olan kişi durumundadır. Bir çekten dolayı iki meşru hamil olamayacağından gerçek hak

sahibinin tespiti öncelik olacaktır. O halde mahkemece yapılacak iş; davalı Y.A.’ya N.Ö.’yü hasım göstermek suretiyle bu şahsın aldığı çekin iptaline ilişkin ilamın iptalini talep etmek ve dolayısıyla meşru hamilin kim olduğunu açacağı bu dava ile kanıtlamak üzere önel verilmeli, açılacak dava bu dava ile birleştirilmeli ve hasıl olacak sonuç dairesinde bir karar verilmelidir”²⁰.

ii. Yargıtay 11 HD, 5674/8724, 5.11.2001

“...[İ]ptal kararı ticari senedin teşhis fonksiyonunu ortadan kaldıracığından dolayı, artık zayi nedeniyle iptaline karar verilen senedi elinde bulunduran senet zilyedinin keşideciye müracaat ederek senet bedelinin kendisine ödenmesini istemesi mümkün olmadığı gibi, keşidecinin de iptal kararıyla hükümden düşen senedi ödemekten kaçınması gerekir. Ne var ki, senet zilyedinin senedin meşru hamili olduğunu iddia ederek, iptal kararının iptali istemi ile dava açıp, zayi nedeniyle verilen iptal kararını ortadan kaldırtıp senede dayalı haklarına kavuşması, bir başka deyişle senede dayanarak ödeme talebinde bulunması mümkün bulunmaktadır”²¹.

iii. Yargıtay 19 HD, 14443/846, 17.1.2013

“Mahkemece, toplanan delillere göre, çek iptali kararının hasımsız mahiyette olduğu, çek hamili yönünden hüküm ifade etmeyeceği, davalının usul[ü]ne uygun ciro silsilesi ile çeki temellük ettiği, davalının kötünietli olduğunun davacı tarafından ispat edilemediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir...Zayi nedeniyle verilen iptal kararından sonra, senedi elinde bulunduranın bu senede dayanabilmesi için iptal kararını iptal ettirmesi gerekir...Mahkemece uyuşmazlığın bu ilkeler çerçevesinde değerlendirilip, çözümlenmesi gerekirken, eksik inceleme ve yanılıgılı değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir”²².

iv. Yargıtay 19 HD, 9082/16597, 24.10.2013

“Dava, zayi nedeniyle iptaline karar verilen bono nedeniyle borçlu olunmadığının tespitine ilişkindir...Gerçek hak sahibi olan veya olmayan bir şahsın elinde bulunan senedin, iptal kararının verilmesinden sonra hiçbir teşhis fonksiyonu kalmamaktadır. Dolayısı ile borçlu, senedi elinde bulunduran şahsa ödemedede bulunmadığı takdirde hiçbir sorumluluk doğmaz. Zayi nedeniyle iptaline karar verilen senedi elinde bulunduran senet zilyedinin senedin meşru hamili olduğunu ileri sürerek iptal kararının iptali talebiyle dava açıp, zayii nedeniyle verilen iptal kararını ortadan kaldırmadıkça bu senede dayanarak talepte bulunması mümkün değildir. Ancak böyle bir durumda, dava ve usul ekonomisi bakımından senet zilyedine yani iş bu davada davalıya iptal

²⁰ SinerjiBB, Erişim Tarihi 11 Aralık 2020.

²¹ YargıtayBB, Erişim Tarihi 11 Aralık 2020.

²² SinerjiBB, Erişim Tarihi 9 Ağustos 2021.

kararının iptali için dava açması yönünden önel verilerek açılacak o davanın sonucu beklenmek suretiyle uygun sonuç dairesinde bir karar verilmelidir”²³.

Yukarıdaki kararlardan çıkan sonuçlar şöyle sıralanabilir:

a. İptal kararı ile senedin teşhis fonksiyonu kaldırıldığından, senedin hamili iptal kararı mevcut olduğu sürece borçluya başvuramaz. Borçludan hak talep edebilmek için senet hamili öncelikle iptal kararını iptal ettirmelidir. Hamil iptal kararının iptalini, iptal kararı hamiline karşı açacağı bir dava ile sağlayabilir.

b. Borçlu, iptal kararına konu olmuş bir senedin hamiline, iptal kararı iptal ettirilmediği sürece ödeme yapmakla yükümlü değildir; hatta, ödeme yapmaktan kaçınmalıdır.

c. Borçludan dava yoluyla hak talebinde bulunulursa mahkeme, senedin hamili meşru hamil olsa bile doğrudan borçluyu ödemekle yükümlü tutmamalıdır. Mahkeme öncelikle iptal kararının iptalini sağlamak üzere karar hamiline karşı dava açması için senet hamiline süre vermeli ve bu davada varılacak sonuca göre borçlunun ödeme yapmakla yükümlü olup olmadığına karar vermelidir.

Yargıtay şu üç kararında ise farklı bir yöntemle de olsa aynı neticeye ulaşmıştır:

v. *Yargıtay HGK, 19-185/386, 13.6.2012*

“...Davacı vekili, takibe konulan çekin keşidecisi ve lehtar olan müvekkili şirketlerin elinden rızaları dışında çıktığı için çek iptali davası açtıklarını ve ceza yargılamasının devam ettiğini ileri sürerek, davalının bu talebi nedeniyle müvekkillerinin çekten dolayı borçlu olmadıklarının tespitini talep ve dava etmiştir. Davalı vekili, davacı T. Ltd. Şti'nin çek keşidecisi olup, müvekkiline karşı menfi tespit davası açmakta hukuki yararı olmadığını, diğer davacının çekte ciro imzasının bulunduğunu, ciro edilen çekin gasp edilmiş olduğu iddiasının kanıtlanması gerektiğini, müvekkilinin iyiniyetli hamil bulunduğunu belirterek davanın reddini istemiştir...Basiretli bir tacirin ciro edilip imzalanmış vaziyette bir müşteri çekini bu şekilde araç içinde bırakmasının hayatın olağan akışına uygun olup olmadığı, başka bir anlatımla, inandırıcılığı üzerinde durulmamıştır. Davalı çeke ciro yoluyla hamildir. TTK. nun 599. maddesi uyarınca kötünietli hamil olup olmadığı, diğer bir anlatımla çekin çalıntı olduğunu bilerek eline geçirdiği hususunda da araştırma ve inceleme yapılmamıştır”²⁴.

²³ Eriş (n 12) 204-205.

²⁴ SinerjiBB, Erişim Tarihi 17 Mayıs 2021.

vi. Yargıtay 12 HD, 33486/14709, 7.7.2011

“Mahkemece, hamil tarafından yapılan takiple ilgili olarak, ilk ciranta borçlunun başvurusu üzerine verilen ve takip alacaklısının taraf olmadığı ‘zayi nedeniyle çek iptali kararı’ ve bu karar üzerine gerekçe gösterilerek takibin iptaline karar verildiği görülmektedir...Dosyada, alacaklı cirantanın, çeki devralırken bunun kaybolduğunu bildiği ve bu durumu bile bile borçlunun zararına olarak devraldığı yolunda bir iddia ve delile de rastlanmamıştır. TTK.nun 690.maddesinin göndermesi ile bonolar hakkında da uygulanması gereken aynı kanunun 599.maddesi gereğince, keşideci borçlu, lehtara karşı ileri sürebileceği şahsi defilerini iyiniyetli hamile karşı ileri süremez. Hamil ve takip alacaklısının çeki iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiği de iddia ve ispat edilemediğine göre, borçlunun kötüniyet iddiası sabit olmadığından istemin reddine karar verilmesi gerekirken somut olaya uygun düşmeyen gerekçelerle yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir”²⁵.

vii. Yargıtay 11 HD, 6221/555, 23.1.2018

“Mahkemece...dava konusu çekin davalı tarafından ciro edilerek dava dışı [X’e] devir ve teslim edildiği, [X] tarafından da ticari ilişkisi bulunan davacı şirkete ciro edilerek teslim edildiği, çekin en son meşru ve yetkili hamili davacı şirket olmasına rağmen, davalının çekin meşru hamili kendisiymiş gibi hasımsız olarak dava açtığı ve Manisa 1. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 18.07.2013 tarih ve 2012/521 Esas, 2013/320 Karar sayılı çek iptali kararının bu nedenle yanlış olduğu, gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilm[esi yerindedir]”²⁶.

Son üç kararın ilk dört kararla benzerliği, iptal kararına konu edilmiş bir senede dayanılarak hak talep edildiğinde, senedin iptal edilmiş olmasının da göz önünde bulundurulması neticeye ulaşılmasıdır. Bu kararların, ilk dört karardan ayrılan yanı ise, mevcut olan iptal kararının etkilerine yaklaşım tarzıdır. İlk üç kararda senet hamiline, iptal kararı hamiline karşı dava açarak iptal kararının iptalini sağlamak üzere süre verilmesine ve senet hamilinin açacağı bu davanın sonucuna göre eldeki davada neticeye ulaşılması gereğine işaret edilmiştir. Böylece, aynı senetten doğan hak üzerinde kendisinin hak sahibi olduğunu iddia eden senet hamilinin mi, yoksa iptal kararı hamilinin mi gerçekten hak sahibi olduğunun açılacak bu davada tartışılmasını sağlamıştır. Son üç kararda ise, senet üzerinde kimin gerçekten hak sahibi olduğunun tespiti, senet hamili ile iptal kararı hamilinin taraf olacağı ayrı bir davaya bırakılmamış; halihazırda görülmekte olan alacak veya menfi tespit davasında ele alınmıştır. Hatta bu nedenle v numaralı davada davacının talep sonucu ‘borçlu olmadıklarının tespiti’ şeklinde olmasına rağmen, ileri sürdüğü iddialar gözetilerek yerel mahkemece davanın menfi tespit davası iken istirdat

²⁵ SinerjiBB, Erişim Tarihi 13 Ağustos 2021.

²⁶ YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Kasım 2021.

davasına dönüştüğü belirtilmiş; HGK tarafından ise dava istirdat davası olarak nitelendirilmiştir.

v numaralı kararda bir senet hakkında iptal kararı verilmesinin tek başına takibin iptaline yol açmayacağı, bunun için hamilin senedi iktisabında kötünietli olduğunun ispatlanmasının gerektiği, somut olayda ise böyle bir iddiaya ve delile rastlanmadığı gerekçesiyle senet hamili takibinde haklı görülmüştür. Kararda, senet hamiliyle menfaati çatışan ve hamilin senedi kötünietli bir şekilde iktisap ettiğine dair delillere sahip olma ihtimali bulunan iptal kararı hamiline söz hakkı tanınmayarak neticeye ulaşılması eksiktir.

vi numaralı karara konu olaydaki özel durum ise, senet hamilinin iptal kararı hamilinden senede dayanarak ifa talebinde bulunmuş olmasıdır. Kararda, iptal kararının verilmesine neden olan koşullar incelenmiş, bu koşulların gerçeğe uygun olmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle iptal kararına itibar edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Dava, senet hamili ile iptal kararı hamili arasında görüldüğünden v numaralı karar açısından belirttiğimiz eksiklik burada söz konusu değildir. Bu itibarla, ilk dört karardan farklı bir yöntem izlenmesi somut olayın özelliğinden kaynaklandığından, sorunun çözümü bakımından Yargıtay'ın ilk dört karardan ayrıldığı söylenemez.

IV. Soruna Usul Hukuku Penceresinden Bakış: İptal Kararının Maddi Anlamda Kesin Hüküm Teşkil Etmemesi

A. Maddi Anlamda Kesin Hükümün Anlamı

Maddi anlamda kesin hüküm, hükümün kararı veren mahkeme tarafından değiştirilememesini, tekrar dava edilememesini, daha sonra açılan davada bağlayıcı olmasını ve hüküm aleyhine olağan kanun yollarına başvurulamamasını ifade eder²⁷. Amaç, hukuki barışı sağlamak, aynı konuda gereksiz yere ikinci kez yargılama yapılmasını ve çelişik kararlar çıkmasını önlemektir²⁸. Bir hükümün maddi anlamda kesin hüküm niteliğini kazanabilmesi, öncelikle şekli anlamda kesinleşmesini gerektirir²⁹. Şekli anlamda kesinlik ise, mahkemenin nihai kararına karşı başvurulabilecek kanun yolunun tüketilmesi veya bu yola başvurulmaması ya da baştan itibaren bir kanun yolunun bulunmaması halinde söz konusu olur³⁰.

²⁷ Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren-Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (7. Baskı, Beta 2009) 555; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku* (11. Bası, On İki Levha 2023) N 1988; Murat Atalı, iç Hakan Pekcanitez, Muhammed Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz (edr), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku* (15. Bası, On İki Levha 2017) 2057; Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku* (3. Bası, Yetkin 2020) 559.

²⁸ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (9. Bası, Yetkin 2023) 721; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 27) N 1988; Atalı (n 27) 2057; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku, C.II* (2. Bası, Yetkin 2022) 119-120; Ahmet Cahit İyilikli, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm* (Yetkin 2016) 23 vd..

²⁹ Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım (n 27) 553; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 28) 727; Tanrıver, *C.II* (n 28) 119; İyilikli (n 28) 48.

³⁰ Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım (n 27) 554; Atalı (n 27) 2056; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 27) 557-559; Tanrıver,

Maddi anlamda kesin hükmün müspet ve menfi olmak üzere iki etkisi bulunmaktadır. Menfi etki, kesin olarak hükme bağlanmış bir davanın ikinci kez açılmamasıdır; açılmışsa da mahkeme tarafından usulden reddedilmesidir. Dava şartlarından biri olan kesin hüküm itirazı (HMK 114/I,i), maddi anlamda kesin hükmün bu etkisiyle ilgilidir³¹. Müspet etki ise, hakkı kesin olarak hükme bağlanmış kişinin bu hakkının inkâr edilememesini ve yeniden tartışma konusu yapılamamasını ifade eder. Bu etkisi itibarıyla kesin hüküm, kesin delil (HMK 204/1) mahiyetindedir³².

B. İptal Kararının Hukuki Niteliği ve Usul Hukuku Bakımından Sonuçları

İptal talebi mahkemece çekişmesiz yargı işi olarak görülüp karara bağlanır³³ (HMK 382/2, e-6). Çekişmesiz yargı kararları, inşai veya tespit edici nitelikte olabilir. Gaiplik kararı ya da evliliğin gaiplik nedeniyle feshi kararında olduğu gibi yeni bir hukuki durum yaratan kararlar inşai etkili iken, mirasçılık belgesi verilmesi gibi var olan bir durumu tespit eden kararlar tespit edici niteliktedir³⁴. İnşai nitelikteki çekişmesiz yargı kararları herkese karşı etkilidir; tespit edici nitelikteki kararlar ise bağlayıcı etkiyi haiz değildir³⁵.

Çekişmesiz yargı işlerinde verilen nihai kararlar, maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediklerinden (HMK 388), maddi anlamda kesin hükmün müspet ve menfi etkisi bu kararlar hakkında doğmaz³⁶. Buna göre çekişmesiz yargı kararı hakkında yeniden dava açılabileceği gibi, karar hamilinin bu hakkı inkâr edilebilir ya da yeniden tartışma konusu yapılabilir.

Çekişmesiz yargı kararları, mahkeme tarafından gerekçesi gösterilmek suretiyle iptal edilebilir, değiştirilebilir ve düzeltilebilir³⁷. Bunun için (şekli ya da maddi anlamda) ilgililerin, kararın hatalı ya da eksik olduğu iddiasıyla ilk derece mahkemesine yeniden başvurması gerekir. Başvuru için ortada yargılamanın yenilenmesi sebebi bulunması gerekmemekle birlikte hukuki yarar koşulunun varlığı açısından mahkemeye yeni vakıalar ya da deliller sunulmalıdır. Yeni vakıa ya da delillerin sonradan ortaya çıkması veya sonradan elde edilmesi şart değildir;

C.II (n 28) 117 vd.; İyilikli (n 28) 41.

³¹ Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 27) N 2010; İyilikli (n 28) 439 vd.

³² Alangoya, Yıldırım ve Deren-Yıldırım (n 27) 556; Arslan, Yılmaz, Taşınar Ayvaz ve Hanağası (n 28) 731-732; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 27) N 2014; Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 27) 559 vd.; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku, C.I* (4. Bası, Yetkin 2021) 952-953; Tanrıver, *C.II* (n 28) 125 vd.; Nedim Meriç, 'Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları' (2007) 2(7) *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi* 377, 398-406; İyilikli (n 28) 456 vd..

³³ İptal talepli başvuru üzerine poliçenin zayi olduğu tespit edildiğinden ortada bir tespit davası bulunduğu yönünde bk. İmregün, 1995 (n 14) 207.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Baki Kuru, *Nizasız Kaza* (Ajans Türk Matbaası 1961) 181 vd. Çekişmesiz yargı kararlarının yalnızca inşai tesir göstereceği, bu anlamda çekişmesiz yargı kararlarının bütün ilgilileri bağlayacağı yönünde bk. Atalı, Ermenek ve Erdoğan (n 27) 594.

³⁵ Aslı Aras, *Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü* (Yetkin 2017) 200.

³⁶ İyilikli (n 28) 80.

³⁷ Kuru (n 34) 188 vd.; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 27) N 128; Atalı (n 27) 2145-2146; Tanrıver, *C.I* (n 32) 116; Aras (n 35) 185.

bunların önceki yargılamaya getirilmemiş olması ya da önceki yargılamada dikkate alınmasının mümkün olmaması yeterlidir³⁸. Çekişmesiz yargı kararlarının iptaline ilişkin talep, çekişmeli yargı işi olarak görülür³⁹.

Çekişmesiz yargı kararlarıyla diğer mahkeme ya da makamların bağlı olup olmadığı hususuna gelince; inşai etkili çekişmesiz yargı kararları herkese karşı hüküm ifade ettiğinden diğer mahkemeler ve makamlar bu kararlarla bağlıdır⁴⁰. Tespit edici nitelikteki kararların diğer mahkemeleri ve makamları bağlayıcı etkisi bulunmamakla birlikte aksi ispat edilene kadar kararın içeriğine göre işlem yapılması icap eder⁴¹. Hâkim bu durumda kararın aksini iddia eden iddiasını ispatla yükümlü tutmalıdır⁴².

C. Değerlendirme

İptal kararının etkisinin ortadan kaldırılabilmesi, diğer çekişmesiz yargı kararları için de gerekli olan usule tabidir. Bir çekişmesiz yargı kararı, sonradan haksız görüldüğünde veya sonradan ortaya çıkan nedenlerle iptal edilebileceğine göre, iptal kararının haksız olduğunu iddia eden ya da sonradan ortaya çıkan bir neden olarak örneğin senedi iyiniyetle iktisap ettiğini ileri süren senet hamili de dahil olmak üzere menfaati olan kişiler iptal kararının iptalini isteyebilecektir⁴³. Bu itibarla, çekişmesiz yargı kararının sonradan haksız görülmesi ya da karar verildikten sonra ortaya çıkan vakıalar, o kararın kendiliğinden etkisiz/geçersiz hale gelmesine sebebiyet vermemektedir; bu hallerde ilgili kararın etkisiz kılınabilmesi ancak mahkeme tarafından değiştirilmesiyle/kaldırılmasıyla mümkündür⁴⁴.

Yargıtay bazı kararlarında, iptal kararının iptaline karar verebilmek için kıymetli evrakın ortaya çıkmasını yeterli görürken⁴⁵; kimi kararlarında da bu davada senedin iade koşullarının (TTK 686/2; 778/1,a; 792) mevcut olup olmadığına bakılması gerektiğine hükmetmiştir⁴⁶. Özellikle senet hamili tarafından açılan iptal kararının

³⁸ Kuru (n 34) 189-195; Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 27) N 128; Atalı (n 27) 2145-2146.

³⁹ Yargıtay 14 HD, 8042/5796, 25.5.2015 [Atalı (n 27) 2132]. Bu dava muarazanın men'i (çekişmenin önlenmesi) olarak da adlandırılır.

⁴⁰ Çekişmesiz yargı kararının inşai tesiri hakkında bk. Kuru (n 34) 181 vd.; Aras (n 35) 190 vd.; İyilikli (n 28) 83. İnşai hükmün, maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği yönünde bk. Meriç (n 32) 386. İnşai hükmün, dayarılan inşai hakkın varlığını tespit eden kısmının bir tespit hükmü olması nedeniyle maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği yönünde bk. Tanrıver, C.II (n 28) 121.

⁴¹ Yargıtay HGK, 7-27/131, 13.4.2011 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 23 Mart 2021); Kuru (n 34) 197; Ali Cem Budak, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı IV: Medeni Usul Hukukunda Çekişmesiz Yargı, İcra ve İflas Kanunu'nda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi* (TBB 2005) 229; İyilikli (n 28) 81; Aras (n 35) 200-202.

⁴² Kuru (n 34) 197.

⁴³ Yargıtay 11 HD, 9290/2598, 11.4.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 20 Haziran 2021).

⁴⁴ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz ve Hanağası (n 28) 728, 778; Aras (n 35) 193 vd.; İyilikli (n 28) 80. Değiştirilen karar geçmişe değil; geleceğe (*ex nunc*) etkilidir [Kuru (n 34) 195].

⁴⁵ Yargıtay 11 HD, 2081/4405, 13.6.2019; 886/8102, 11.12.2019 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 22 Temmuz 2020).

⁴⁶ Yargıtay 11 HD, 8417/1736, 7.3.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 5 Nisan 2021); Yargıtay 11 HD, 3224/4425, 17.6.2019 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2019* (On İki Levha 2020) 402].

iptali istemli davalar, aynı zamanda gerçek hak sahibinin belirlenmesi talebini de içerdiğinden bu davalarda senedin iade koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğine de bakılmalıdır. Gerçekten, ortada iptal kararına istinaden hak talebinde bulunan bir karar hamili varken, iptal kararının iptal edilmesi senet hamilinin hakkına kavuşmasını tek başına sağlamayabilir. İptal edilen kararın hamili ya da senedin borçlusunu, senet hamilinin kötüniyetli hamil olduğunu ileri sürerek hakkına kavuşmasını engelleyebilir. Bu riskler, usul ekonomisi ilkesi de gözetilerek, açılmış olan iptal kararının iptali davasında TTK 686/2; 778/1,a ve 792 açısından da bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılar.

İnşai etkili olduğu kabul edilirse iptal kararı herkese karşı; bu arada, iptal sürecine katılmamış olan senet hamiline karşı da hüküm ifade eder. Bu durumda Yargıtay'ın çekişmesiz yargı işi olarak görüldüğü için maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyen iptal kararının senet borçlusunu ve senet hamilini bağlamayacağı şeklindeki tespitlerinin hatalı olduğu söylenebilir⁴⁷. Tespit edici nitelikte olduğu kabul edildiğinde de çekişmesiz yargı hâkimi tarafından verilmiş olan bu karar hukuki gerçeklik olarak ele alınıp aksi ispat edilene kadar içeriğine göre işlem yapılması gerekir. Örneğin, senet hamili tarafından senet bedelini tahsil eden iptal kararı hamiline karşı açılmış olan sebepsiz zenginleşme davasında hâkim iptal kararıyla bağlı değilse de aksi ispat edilene kadar bu kararın içeriğini esas almak zorundadır. Bu doğrultuda, iptal kararı hamili tarafından senet hamiline karşı senedin iadesi istemiyle ya da senet hamili tarafından iptal kararı hamiline karşı iptal kararının iptali istemiyle açılan davada, aksi ispatlanana dek iptal kararının içeriğine itibar edileceğinden, iptal edilen senet sebebiyle kendisinin hak talep edebileceğini iddia eden senet hamili, senedin iktisabında iyiniyetli olduğunu (TTK 686/2, 792) ispatlamalıdır⁴⁸.

İptal kararının usul hukukuyla ilgili anılan özelliği borçlu açısından geçerlidir. Hatta iptal kararı üzerine hak sahibinin hakkını senetsiz olarak ileri sürebileceğinin düzenlendiği TTK 652/1 hükmünden, kararın bu etkisinin öncelikle borçluya yönelik olduğu anlaşılır⁴⁹. Bu durumda, aksi ispat edilinceye dek, yani senetten doğan hakkı ileri sürmeye iptal kararı hamilinin değil de örneğin senet hamilinin yetkili olduğu ispatlanana dek, borçlu iptal kararı doğrultusunda hareket etmelidir.

Çalışmamıza konu karardaki olayda, iptal kararı ortadan kaldırılmadığından kararın verildiği sırada etkisini sürdürmektedir. Her ne kadar davalı tarafından çekin iyiniyetli hamili olduğu gerekçesiyle aksi iddia edilmiş olsa da bu husus ispatlanmamıştır.

⁴⁷ Nitekim bk. Yargıtay 11 HD, 5674/8724, 5.11.2001 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 11 Aralık 2020); Yargıtay 12 HD, 33486/14709, 7.7.2011 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 13 Ağustos 2021).

⁴⁸ Hem iptal kararının verilmesine neden olan koşullar incelenerek iptal kararının hukuka aykırı olduğunu tespit eden, hem de hamilin iyiniyetli olduğu belirlenerek senedin iade koşulları açısından bir değerlendirme yapılan karar için bk. Yargıtay 11 HD, 6221/555, 23.1.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Kasım 2021).

⁴⁹ Bahtiyar, Taşdelen, Biçer ve Hamamcıoğlu (n 9) 36; Yargıtay 11 HD, 13221/4222, 20.3.2012: "Kıymetli evrakın iptali kararının sonuçlarından birisi, davacının hak sahipliğinin borçluya karşı gösterilmesi, yani hak sahibinin teşhisine olanak tanınmasıdır" Erişim (n 12) 215.

Davalının çeki düzgün bir ciro zincirine istinaden elinde bulunduruyor olması, iddiasını ispat için yeterli değildir. Zira dava konusu çek iptal edildiğinden hak sahibini teşhis işlevini yitirmiştir. Kaldı ki, somut olayda davalının iktisabında kötünietli olduğunu kabule elverişli argümanlar da bulunmaktadır. Örneğin, davalı tarafından icra takibi yapılırken bazı cirantaların ve hatta davalının çeki devraldığı cirantanın dahi adresinin bildirilmemesi, çekin bankaya ibrazı sırasında iptal davasından haberdar olunmasına rağmen çekin mahkemeye ibraz edilmemesi gibi hususlar dikkate alındığında davalının iyiniyetli hamil olduğunu söylemek hayatın olağan akışına aykırıdır⁵⁰. Olayda aksinin ispat edilmemesi bir yana iptal kararının içeriğini destekleyici nitelikte deliller bulunduğundan, mevcut olan iptal kararına göre işlem yapılmalıydı. Bu ise, davalının senetten doğan hakkı ileri sürmeye yetkili olmadığı tespitini ile borçlu ve lehtar tarafından açılmış olan bu davanın her ikisi açısından da kabulünü gerektirmektedir.

Davaya iptal kararı hamili de taraf olduğundan, davalıya iptal kararının iptalini sağlamak üzere ayrı bir dava açması için süre vermeye lüzum yoktur. Borçlunun ve iptal kararı hamilinin açmış olduğu bu davada, senet hamiline karşı borçlu olmadıklarının tespitine dair istemleri, davalının iyiniyetli hamil olmadığı iddiasıyla senedin istirdadına karar verilmesi şeklindeki beyanları da göz önünde bulundurulduğunda, çoğun içinde az da vardır kuralı gereği gerçek hak sahipliğinin tespiti talebini de içerir⁵¹. Bu nedenle açılmış olan bu davada, davalının iktisabında iyiniyetli olup olmadığı incelenmeliydi.

Hemen belirtelim, bu süreç, iptal talebinin görüldüğü sırada senedin kimin elinde olduğu biliniyor olsaydı ya da senet mahkemeye sunulmuş olsaydı zaten gündeme gelecekti. Bu durumda mahkeme tarafından dilekçe sahibine verilen süre içerisinde açılan iade davasında (TTK 665, 758, 763), senette mündemiç hakkı talep etmeye kimin yetkili olduğu belirlenecek; senedi kötünietle iktisap eden veya iktisabında ağır kusuru bulunan hamil iade etmekle yükümlü tutulacaktı (TTK 686/2, 778, 792). Aynı esaslar, iptal kararından sonra ileri sürülecek hak sahipliği iddiaları değerlendirilirken de geçerlidir. Yargıtay'ın bunu sağlamak için önceki kararlarında ortaya koyduğu yaklaşımı, TTK'de düzenlenen kıymetli evrakın iptali süreciyle de uyumlu iken incelenen karara konu olayda bu yaklaşımın terki isabetli olmamıştır.

⁵⁰ Yargıtay HGK, 2238/1062, 25.3.2015: "...Taraflar arasındaki maddi ve hukuki olguların gerçekleşme biçimi bir bütün olarak değerlendirildiğinde; senet lehtarının ilk cirosunun sahte oluşu, ondan sonraki A. ve M. adındaki davalı cirantaların bilinememesi, bedelsiz olduğu sabit olan bononun, davalı hamil tarafından açık kimlik ve adresini bilmediği M.Y. adındaki kişiden miktarı oldukça yüksek borç para karşılığında devraldığını beyan etmesi... karşısında, davalı hamil E.G.'nin bonoyu davalı ciranta M.Y.'den iktisabederken, iyiniyetli olduğunu ileri sürmesi hayatın olağan akışına aykırı düşmektedir. Zira, lehtarın ilk cirosunun sahte olduğunu hamilin bilmesi gerekmez ise de, bonoyu devraldığı kendi cirantası M.Y.'nin kim olduğunu bilmediğini ileri sürerek, senedi iyiniyetle devraldığını ileri süremez. Dolayısıyla, davalı hamil E.G.'nin bonoyu kötünietle iktisabettiğinin kabulü gerekir" SinerjiBB, Erişim Tarihi 11 Mart 2021.

⁵¹ Benzer bir uygulama örneği için bk. Yargıtay 11 HD, 3511/3842, 23.9.1983 [Ertekin ve Karataş (n 13) 110].

V. İptal Kararının Kıymetli Evrakın Teşhis Fonksiyonunu Ortadan Kaldırmasının Anlamı ve Sonucu

A. Kıymetli Evrakın Teşhis Fonksiyonu (Şekli Hak Sahipliği / *förmlich Berechtigter*)

Hakkın senetten ayrı olarak devredilememesi ve senetle birlikte ileri sürülebilmesi (TTK 645), kıymetli evrakın hak sahibini teşhis fonksiyonunu da ortaya koyar. Gerçekten, kıymetli evraktan doğan hakkın sahibi olduğunu ileri sürebilmek, öncelikle senede zilyet olmayı gerektirir. Hamiline yazılı senetlerde senede zilyet olmak hak sahibinin teşhisi açısından yeterli iken (TTK 647/1, 658/1), nama yazılı senetlerde ayrıca senette adı yazılı olan kişi olma veya onun hukuki halefi olma koşulu aranır (TTK 655/1). Emre yazılı senetlerde ise, senedi elinde bulunduran kişinin senetten doğan hakkı talep etmeye yetkili (yetkili hamil) olduğunun kabulü için, düzgün bir ciro zincirine istinaden senedi elinde bulundurması gerekir⁵².

Kıymetli evrak hukukunda gerek hak talep edilirken gerekse borç ödenirken şekli hak sahipliği esası benimsenmiştir. Kıymetli evrakın hakka akıcılık kazandırma (dolanım) amacının zorunlu bir sonucu olan bu esas, şeklen hak sahibi olarak görünen kişilerin, maddi hukuk bakımından da hak sahibi (*sachlich Berechtigter*) olduğuna dair bir *karineye* vücut verir⁵³. Hak sahipliği şeklen tespit edilen hamilin, senetten doğan hakkı talep edebilmesi veya senedi başka bir kişiye devredebilmesi için ayrıca maddi hukuk bakımından hak sahibi olduğunu kanıtlaması gerekmez; borçlu ya da senedi iktisap edecek kişiler, hamilden, aynı zamanda maddi hukuk bakımından hak sahibi olduğunu kanıtlamasını isteyemezler⁵⁴.

Öte yandan, şekli hak sahipliği esası, kıymetli evrak hukukunda maddi hukuk bakımından hak sahipliğini dışlayıcı bir etkiye sahip değildir. Nitekim, borçlunun şeklen hak sahibi olduğu tespit edilen kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulmasını hilesi veya ağır kusuru bulunmaması koşuluna bağlayan TTK 646/2 ve 710/3 hükümleri uyarınca, şekli hak sahipliği ile maddi hukuk bakımından hak sahipliğinin örtüşmediğini bilen ya da bilmesi gereken borçlunun buna rağmen ödeme yapması onu borcundan kurtarmamaktadır. Yine, şeklen hak sahibi görünen kişiden senedi ciro yoluyla devralan kişilerin iktisaplarını senedi kötüniyetle iktisap etmedikleri veya iktisaplarında ağır kusurlu olmadıkları takdirde koruyan TTK 686/2 hükmüne göre, şeklen hak sahibinden maddi hukuk bakımından hak sahibi olmadığını bilerek senedi devralan kişi hak sahibi sıfatını elde edememektedir.

⁵² Düzgün bir ciro zinciri, ciro zincirinin muntazam olmasını yani ilk cironun lehtar tarafından yapılması ile cironun müteselsil ve birbirine bağlı olmasını ifade eder. Müteselsil ve birbirine bağlı olmak, bir ciroda ciro edilenin bir sonraki ciroda ciranta olmasını gerektirir. Arada beyaz ciroya yer verilmesi, anılan silsileyi bozmaz; beyaz cironun, bir sonraki cironun cirantasına yapıldığı kabul edilir. Bunun gibi, son cironun beyaz ciro olması da ciro zincirini bozmaz (TTK 686/1).

⁵³ Kınacıoğlu (n 6) 156; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 84-85.

⁵⁴ Kınacıoğlu (n 6) 157-158; Kendigelen ve Karca (n 6) N 451.

B. İptal Kararının Kıymetli Evrakın Teşhis Fonksiyonuna Etkisi

İptal kararı, karar hamiline hakkını senetsiz olarak ileri sürme yetkisi verirken, borçluya da karar hamiline ödeme yaparak borcundan kurtulma imkânı tanır. Böylelikle hak sahibinin teşhisi işlevini üstlenen karar, kıymetli evrakın bu işlevini de ortadan kaldırır. İptal kararına konu bir senedin meşru hamili tespit etme işlevi (TTK 686/1, 790) bulunmadığından, senedin hamili şekli hak sahipliği karinesinden istifade edemez. Bunun neticesinde, iptal kararına konu senedin hamili, senedi düzgün bir ciro zincirine istinaden elinde bulundursa ve dolayısıyla şeklen yetkili hamil olsa bile borçlu ona ödeme yapmakla yükümlü değildir⁵⁵.

İptal kararının anılan etkisi, senetten doğan hakkın bundan böyle yalnızca karar hamili tarafından ileri sürülebileceği; senedi elinde bulunduran üçüncü kişinin hakkının sona erdiği anlamına gelmez. Senedin teşhis fonksiyonuna etki eden iptal kararının maddi hukuk bakımından hiçbir etkisi bulunmamaktadır. Hakkın varlığı, içeriği, hak üzerindeki tasarruf yetkisi iptal karardan etkilenmez⁵⁶. İncelenen kararda, çek hamilinin hakkın sahibi olduğu sonucuna yalnızca şekli hak sahipliği esasları uyarınca ulaşılarak, iptal kararının senedin teşhis fonksiyonunu ortadan kaldırdığı gerçeği göz ardı edilmiştir Oysaki hakkı devir fonksiyonu devam eden senedi iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişinin bu edinimi korunur. Üçüncü kişi, maddi gerçekliği bilmediği için maddi hukuk itibarıyla senet üzerinde hak elde edebilir. Bu koruma, şekli hak sahipliği karinesinin uygulanmasının bir sonucu olmadığından, iptal edilen senedi elinde bulunduran üçüncü kişinin hak sahibi olup olmadığı belirlenirken, senedin bu kişi tarafından düzgün bir ciro zincirine istinaden elde bulundurulması yeterli değildir. Ciro zincirinin muntazamlığı, senedin zilyedinin iktisabında ağır kusurlu olmadığına işaret edebilirse de iptal edilmemiş bir senette olduğunun aksine hak sahibinin teşhisinde tek başına belirleyici olmaz.

Davalının iyiniyetli hamil sayılması için çeki sahte imzadan sonra üçüncü ciroya istinaden elde bulunduruyor olması tek başına yeterli görülmemelidir. Kaldı ki, somut olayda davalı tarafından çek takibe konulurken kendi cirantasının adresinin

⁵⁵ Peter Jäggi, *Das Obligationenrecht, 7. Teil: Die Wertpapiere, a: Art. 965-989 und 1145-1155* (Schulthess 1959) Art 971, 972 N 213; Bülow (n 14) WG Art 90 N 7; Thomas A. Frick, iç Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz, Roland Fankhauser (edr), OR Kommentar: Schweizerisches Obligationenrecht (3., überarbeitete Auflage, Orell Füssli 2016) Art 972 N 1; Fritz Strohmeier, *Die gerichtliche Kraftloserklärung der Wertpapiere im Schweizerischen Recht* (Juris 1952) 87; Domanic (n 6) 55; Kınacıoğlu (n 6) 60-61; Öztan (n 6) 58, 59; Öztan, 1997 (n 6) 283; Poroy ve Tekinalp (n 6) N 135, 136; Pulaşlı (n 6) § 10 N 52; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 84, 94, 95; Bozkurt (n 13) 148; Ercan ve Omuş (n 9) 110, 112; Göç Gürbüz (n 6) 160; Gültekin (n 6) 180; BGE 84 II 174, 176 (3 Mart 1958) <https://www.bger.ch/> Erişim Tarihi 4 Nisan 2021; Yargıtay 11 HD, 5674/8724, 5.11.2001: "...iptal kararı ticari senedin teşhis fonksiyonunu ortadan kaldıracığından dolayı, artık zayi nedeniyle iptaline karar verilen senedi elinde bulunduran senet zilyedinin keşideciye müracaat ederek senet bedelinin kendisine ödenmesini istemesi mümkün (değildir)" YargıtayBB, Erişim Tarihi 11 Aralık 2020; Yargıtay 19 HD, 9082/16597, 24.10.2013: "Gerçek hak sahibi olan veya olmayan bir şahsın elinde bulunan senedin, iptal kararının verilmesinden sonra hiçbir teşhis fonksiyonu kalmamaktadır. Dolayısıyla borçlu, senedi elinde bulunduran şahsa ödemedeki bulunmadığı takdirde hiçbir sorumluluk doğmaz" Eriş (n 12) 204-205.

⁵⁶ Bülow (n 14) WG Art 90 N 7, 8; Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 197, 198; Öztan (n 6) 58; Öztan, 1997 (n 6) 275; Bozkurt (n 13) 149; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 101-102.

dahi belirtilmemiş olması karşısında mahkemece en azından davalının senedi hangi ilişkiye istinaden elde ettiği araştırılmıydı⁵⁷.

VI. İptal Kararına Konu Kıymetli Evrakın Üçüncü Kişiler Tarafından İktisap Edilmesi Halinde Senet Hamili ile İptal Kararı Hamilinin Hakları

A. İptal Kararına Konu Kıymetli Evrak Üzerinde Üçüncü Kişilerin Hak Sahibi Olma Koşulları

Hamilinin elinden herhangi bir surette çıkmış olan poliçeyi, bonoyu, çeki bulan kişinin senet üzerinde hak sahibi olabilmesi için “senedi kötüniyetle iktisap etmemesi” veya “iktisabında ağır kusur bulunmaması” gerekir (TTK 686/2; 778/1,a; 792). Buna göre, irade dışı elden çıkmış olan bir senet üzerinde üçüncü kişilerin hak kazanması, senedi iyiniyetle iktisap etmeleri koşuluna bağlıdır⁵⁸. TTK 686 ve 792 hükümleri, taşınır üzerinde hak kazanmayı engelleyen hususları bilmeyen, bilmesi de gerekmeyen (iyiniyetli) kişilerin o taşınır üzerinde hak sahibi olma koşullarını düzenleyen TMK 763, 988 ve 989 hükümlerinin kambiyo senetlerine özgü halidir. Bu nedenle gerek hükümlerin uygulanma koşulları belirlenirken gerekse kavramların içi doldurulurken TMK’nin anılan düzenlemelerinden mahiyetine uygun düştüğü ölçüde istifade edilebilir⁵⁹.

1. Senedi İyiniyetle İktisap Etmiş Olma

TTK 686/2 hükmünde, hamilin elinden herhangi bir suretle çıkmış olan poliçeye zilyet olan yeni hamilin iade yükümlülüğü, poliçeyi kötüniyetle (*in bösem Glauben*) iktisap etmiş olması şartına bağlanmıştır. Bir hakkın kazanılmasına ait engeli bilmeden hareket eden kişi iyiniyetlidir. TMK 3/2’de yer alan “Ancak durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz” şeklindeki hüküm gereği, hakkın kazanılmasına engel teşkil eden hususu bilmesi gereken; başka bir anlatımla, gereken tüm özeni göstermiş olsaydı bilebilecek durumda olan kişi de iyiniyetli kabul edilmeyecektir. Şu halde iyiniyet, hakkın kazanılmasına ilişkin engelin varlığını “bilmeme” ve “bilmesi gerekmeme”

⁵⁷ Nitekim gerçek hak sahibini tespit edebilmek amacıyla bu yola başvurulana bir örnek için bk. Yargıtay 11 HD, 460/5857, 26.9.2019 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, 2019 (n 45) 400].

⁵⁸ Madde metnindeki “herhangi bir suretle hamilin elinden çıkma” ibaresi, hamilin elinden çalınma, kaybedilme gibi irade dışı çıkma hallerinin yanı sıra zilyetliğin intikalini sağlayan sözleşmenin geçersiz olmasını ya da emin sıfatıyla zilyetten edinmeyi de kapsar [Özcan (n 6) 114, 115; Kendigelen ve Kırcı (n 6) N 115].

⁵⁹ TMK 989 hükmü uyarınca, taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilir. Bu itibarla TMK’de düzenlenen taşınır davası, kötüniyetli zilyedin yanı sıra bazı sınırlamalarla (TTK 989/2) dahi olsa iyiniyetli zilyede karşı da açılabilmesi ile TTK 686 hükmünden ayrılmaktadır [Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku* (25. Bası, Filiz 2023) N 495; Rona Serozan, *Eşya Hukuku I* (3. Bası, Filiz 2014) N 654; Lale Sirmen, *Eşya Hukuku* (3. Bası, Yetkin 2015) 86-87; Hüseyin Hatemi, *Eşya Hukuku* (On İki Levha 2020) 83; Aydın Aybay ve Hüseyin Hatemi, *Eşya Hukuku* (4. Bası, Vedat 2014) § 8 N 36, 37; Mehmet Ünal ve Veysel Başpınar, *Şekli Eşya Hukuku: Giriş Zilyetlik Tapu Sicili* (10. Bası, Savaş 2018) 225-226].

şeklinde tanımlanabilir⁶⁰. Bilmeme, bir husus hakkında bilgi sahibi olmamaktır. Bilmesi gerekmemeye ise, objektif olarak bir hususun bilinmesinin gerekmemesidir. Senedin hamilinin elinden rızası hilafına çıkmış olduğunu bilen veya bilmesi gereken (bilebilecek durumda olan) kişinin iyiniyetli olduğu söylenemeyeceğinden o kişi senet üzerinde hak sahibi olamayacaktır⁶¹.

TTK 686/2 hükmünde hamil, poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş olmasının yanı sıra iktisabında ağır kusuru (*grobe Fahrlässigkeit*) bulunması halinde de iade ile yükümlü tutulmaktadır. Öğretide ağır kusur, hamilin senedi iktisap ederken senet işlemlerinde geçerli olan dikkat ve özeni göstermemesi; çok az bir dikkat göstermiş olsaydı aksaklığı görebilecekken bu dikkati göstermemesi olarak tanımlanmaktadır⁶². Yargıtay'a göre de bir konuda "olağan özenin gösterilmemesi" ağır kusur olup senet iktisap edilirken kimlik sorulmaması, çeki kırdıran veya çekin kırdırılmasına aracılık eden kişilerin cirosu ve kimliği hakkında yeterli araştırma yapmadan senedin iktisap edilmesi⁶³, senedi devredenin şeklen yetkili hamil olup olmadığına dair bir değerlendirme yapılmaması⁶⁴, bankanın kredi temini için ibraz edilen çeklerle ilgili hiçbir araştırma yapmaması⁶⁵ bu kapsamda değerlendirilmelidir⁶⁶. MK 3 anlamında iyiniyet, bilebilecek durumda bulunmayı da içerdiğine göre, hükümde ağır kusura yer verilmeseydi dahi öğretide ve uygulamada ağır kusur olarak nitelendirilen haller hükmün uygulama alanına girecekti⁶⁷. Hükümde yer alan ağır kusur, kötüniyetin "bilme"ye⁶⁸ veya TTK 646/2 hükmünde olduğu gibi hileye indirgendiği halde bir anlam ifade edecektir.

2. İyiniyetin Arandığı An

İncelenen kararda, senet hamili davalının, bankaya ibraz anında çek hakkında verilmiş ödeme yasağından ve dolayısıyla iptal sürecinden haberdar olmasına rağmen çeki mahkemeye sunmaması nedeniyle iyiniyetli olmadığı belirtilmektedir.

⁶⁰ Aytekin Ataay, *Medeni Hukukun Genel Teorisi (Temel Bilgiler - Genel Kavramlar)* (4. Bası, Der 1995) 406 vd.; Kemal Oğuzman ve Nami Barlas, *Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar* (29. Bası, On İki Levha 2023) N 808, 809; Yargıtay HGK, 19-80/130, 27.2.2002; Yargıtay HGK, 19-185/386, 13.6.2012: "Kötüniyetten maksat, senedin önceki hamilin elinden rızası hilafına çıktığını bilmek veya bilebilecek durumda bulunmaktır" SinerjiBB, Erişim Tarihi 17 Mayıs 2021.

⁶¹ Öztan (n 6) 115; Yargıtay 11 HD, 6788/7374, 19.12.2017 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2017* (On İki Levha 2018) 397].

⁶² Kınacıoğlu (n 6) 159; Öztan (n 6) 115.

⁶³ Yargıtay 11 HD, 767/6447, 10.10.2019 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *2019* (n 45) 399].

⁶⁴ Yargıtay 11 HD, 8569/1779, 7.3.2018 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2018* (On İki Levha 2019) 461].

⁶⁵ Yargıtay 11 HD, 2655/4342, 12.6.2019 [İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *2019* (n 45) 402].

⁶⁶ Yargıtay HGK, 19-80/130, 27.2.2002; Yargıtay HGK, 19-185/386, 13.6.2012; Yargıtay 11 HD, 14899/6602, 14.6.2016 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 17 Mayıs 2021).

⁶⁷ Benzer şekilde bk. Bülow (n 14) WG Art 16 N 29-30; Kendigelen ve Kırca (n 6) N 117. Yargıtay 19 HD, 3389/900, 18.2.2019: "...çekin rızası dışında elinden çıktığının iyiniyetli üçüncü kişi konumunda olan davalı hamile ileri sürülemeyeceği..." YargıtayBB, Erişim Tarihi 12 Şubat 2021. Karş. Poroy ve Tekinalp (n 6) N 489b.

⁶⁸ İyiniyeti "bilmeme" ve dolayısıyla kötüniyeti "bilme" hali olarak kabul eden görüş için bk. Zahit İmre, *Medeni Hukuka Giriş* (3. Bası, Fakülteler 1980) 341.

Mala fides superveniens non nocet gereği, sonradan edinilen bilgi iyiniyeti ortadan kaldırmaz⁶⁹. Buna göre, senet hamilinin iyiniyetinin arandığı an, senedi iktisap anıdır; iktisap anında, senedin hamilin elinden rızası hilafına çıkmış olduğunu biliyor ya da bilmesi lazım geliyorsa kötüniyetli olduğu kabul edilerek iktisabı korunmayacaktır⁷⁰. İktisap anında iyiniyetli olmakla beraber senedin ödenmek üzere bankaya ibrazı sırasında elindeki çekin iptal kararına konu edildiğini öğrenmesi yeni hamilin iyiniyetini ortadan kaldırmaz.

3. İspat Yükü

“Kanunun iyiniyete sonuç bağladığı hallerde asıl olan iyiniyetin varlığıdır” şeklindeki TMK 3/1 hükmüyle ispat yükü konusunda iyiniyete dayanan taraf lehine bir karine düzenlenmektedir. Karinenin aksini iddia eden kişi ispatla mükelleftir⁷¹. Buna göre, yeni hamilin senedi kötüniyetle iktisap ettiğini bunu ileri süren kişi ispatlamalıdır⁷².

Diğer yandan, “bir hususu bilmesi lazım gelme” açısından ilgilinin objektif ölçüde özen göstermesi gerekmekte olup bu özenin gösterilip gösterilmediği hâkim tarafından resen araştırılmalıdır. Bu halde, ilgili, iyiniyet karinesine dayanamayacağından aksini iddia eden ispat külfeti altına sokulamaz⁷³. İşte, yeni hamilin, senedin hamilin elinden rızası dışında çıktığını bilmesinin gerekli olup olmadığı; başka bir anlatımla, yeni hamilin bu konuda gerekli özeni gösterip göstermediği somut olayın özelliklerine göre mahkemece resen araştırılmalıdır⁷⁴. Bu konuda hayatın olağan akışı ölçütünden istifade edilmesi de mümkündür⁷⁵.

İncelenen kararda, davalının sahte imzadan sonraki üçüncü cirodan sonra senedi elinde bulunduruyor olması, davalı senet hamilini iyiniyetli kabul etmek için yeterli görülmüştür. Oysaki, kötüniyetli kişi açısından, kendisini iyiniyetli göstermek adına, sahibinin rızası hilafına elinden çıkan bir senedin arada daha fazla kişi tarafından

⁶⁹ Ataay (n 60) 412-413; Oğuzman ve Barlas (n 60) N 836.

⁷⁰ Poroy ve Tekinalp (n 6) N 489b; Kendigelen ve Kırcı (n 6) N 119; Göç Gürbüz (n 6) 188.

⁷¹ Ataay (n 60) 414, 415; Oğuzman ve Barlas (n 60) N 841.

⁷² Hueck ve Canaris (n 14) 131; Domaniç (n 6) 59, 60; İmregün, 1995 (n 14) 208; Öztan, 1997 (n 6) 284; Poroy ve Tekinalp (n 6) N 489b; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 55; Göç Gürbüz (n 6) 184; Yargıtay 11 HD, 9998/1058, 8.2.2016; 4636/6657, 28.11.2017; 1273/2877, 15.6.2020; 1370/3127, 17.4.2019; 5363/7977 17.12.2018; 8417/1736, 7.3.2018; 6180/397, 17.1.2018; Yargıtay HGK, 19-929/615, 16.9.2020: “...meşru ve yetkili hamil iddiasında bulunan kişinin, kendisinin yetkili hamil olduğunu kanıtlaması yanında, yeni hamilin çeki kötüniyetle iktisap etmiş olduğunu veya iktisapta ağır kusurlu bulunduğunu da kanıtlaması zoruridir” SinerjiBB, Erişim Tarihi 5 Temmuz 2021.

⁷³ Yargıtay İBK, 17/1, 14.2.1951: “Halin icaplarına göre kendisinden beklenen ihtimamı sarfetmemiş olmasından kanunen iyiniyet iddiasında bulunamayacak kimsenin aslın hilafı olan kötüniyeti belirmiş olduğundan bu durumda esas kaideye uyularak kötüniyetin isbat ettirilmesine sebep ve vecih kalmaz” Ataay (n 60) 415; Oğuzman ve Barlas (n 60) N 847.

⁷⁴ Bk. Turgut Kalpüz, ‘Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili’ (1981) 11(2) BATİDER 37, 41; Yargıtay 11 HD, 4463/11524, 8.12.2003: “Çek kaybı sonucu yeni hamilin öğrenilmesi üzerine, yeni hamil aleyhine, çekin istirdadı davası açılmıştır. Bu dava sırasında, yeni hamil ile ilk hamilin yanında çalışanın suç işlediği iddiasıyla şikâyet yapılması sonucunda hazırlık soruşturması başlatıldığına göre, bu ceza soruşturması sonucunun beklenmesi ve bu çerçevede karar verilmesi gerekir” Eriş (n 12) 212.

⁷⁵ Yargıtay HGK, 2238/1062, 25.3.2015 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 11 Mart 2021).

ciro edildiği izlenimini vermek hiç de zor değildir. Kaldı ki, somut olayda davalının iyiniyeti konusunda şüphe uyandıran emareler de bulunmaktadır. Bu nedenle, en azından senet hamiline yapılan cirodaki imzanın gerçekliği ile bu ciro işleminin dayandığı bir temel ilişkinin bulunup bulunmadığını tespit etmek, kambyo hukukunun avantajlarını kötüye kullanımların önüne geçecektir⁷⁶.

Ayrıca, karar hamiline hakkını senetsiz olarak ileri sürme yetkisi veren iptal kararı ile birlikte karar hamilinin hak sahibi olduğuna dair fiili bir karine oluşmaktadır⁷⁷. Bununla, karar hamili şeklen hak sahibi kılınarak maddi hukuk bakımından hak sahibi olduğunu ispatlamasına gerek olmaksızın borçludan ödeme talep edebilmektedir. Gerçek hak sahibi ile şekli hak sahibi farklı ise, karar hamili lehine olan bu karinenin aksini ispat yükü, teşhis fonksiyonu kaldırıldığı için şekli hak sahipliği karinesinden istifade edemeyen ve fakat gerçek hak sahibi olduğunu iddia eden senet hamiline ait olmalıdır⁷⁸.

Somut olay açısından şu husus da gözden kaçırılmamalıdır: Davalı, bankaya ibraz ettiği sırada ödeme yasağı tedbiri nedeniyle çek hakkında iptal süreci işletildiğinden haberdar olmuştur; ancak, buna rağmen çeki mahkemeye tevdi etmeyerek iptal kararı verilmesine neden olmuştur. Senet hamilinin bu kasıtlı davranışı karşısında iyiniyet karinesinden (MK 3) istifade etmesi hakkaniyete uygun düşmeyecektir⁷⁹. Bu itibarla, somut olayda ispat yükünün davalıda olduğu kabul edilmelidir; senedi iyiniyetle iktisap ettiğini kanıtlayamayan hamilin iktisabı korunmamalıdır.

4. Senedin Getirilmesine İlişkin İptal Sürecine Özgü İlanların İyiniyete Etkisi

TTK 36 uyarınca, ilan edildiği günü izleyen iş gününden itibaren hakkında hukuki sonuç doğurmaya başlayan ticaret sicili kayıtlarını üçüncü kişiler bilmediklerini ileri süremezler (*sicilin olumlu etkisi*). Bu durumda, iptal sürecindeki senedin mahkemeye sunulmasını sağlamaya yönelik ilanların (TTK 664, 762), senet hamili tarafından bilinmesi lazım geldiği kabul edilerek başkaca bir araştırma yapmadan hamilin

⁷⁶ Yargıtay 11 HD, 460/5857, 26.9.2019: “Davalıların dava konusu çeki hiçbir hukuki ilişki bulunmaksızın hukuka aykırı bir yolla ele geçirdikleri ve alacak-borç bulunmadığı halde, iyiniyetli üçüncü kişi yaratmak gayesiyle ciroladıkları ve ... vasıtasıyla bankadan tahsil ettikleri, davacıyı bilerek ve kötüniyetli olarak zarara uğrattıkları gerekçesiyle davanın kabulüne...” İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, 2019 (n 45) 400. Aksi yönde bk. Yargıtay 11 HD, 6075/16057, 29.11.2011: “Kaybolan çekin istirdadı istemiyeli açılan davada, davacının iddiasını kanıtlama yükümü bulunmaktadır. Çeki eline bulunduran davalı hamil, çeki edinme nedenini kanıtlamakla yükümlü değildir” Eriş (n 12) 1112; Yargıtay 11 HD, 1670/1100, 27.9.2011 [Eriş (n 12) 1113, 1114]; Yargıtay 11 HD, 360/648, 29.1.2002 [Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku* (6. Bası, On İki Levha 2021) 239]; Yargıtay 11 HD, 1994/7586, 3.12.2018: “...dava konusu çek üzerindeki ciro silsilesi tam olup, davalının yetkili hamil olduğunun anlaşıldığı, 6102 sayılı Yasa'nın 792 maddesi hükmüne göre, davalının çeki edinme nedenini kanıtlama yükümlülüğü bulunmadığı, sadece, davalının çekin rıza dışında elden çıktığını bilmesi veya bilebilecek durumda olması halinde çekin istirdadına karar verilebileceği, çekin rıza dışı elden çıkması halinde ispat yükünün, çekin yetkili hamili olduğunu ve rızası hilafına elinden çıktığını ileri süren davacıya ait olduğu, davacının iddiasını kesin ve inandırıcı delillerle kanıtlayamadığı...” İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, 2018 (n 63) 457.

⁷⁷ Yargıtay 11 HD, 14280/5671, 25.9.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Haziran 2021).

⁷⁸ Bülow (n 14) WG Art 90 N 7; Çamoğlu (n 6) N 44; Bozkurt (n 13) 148. Senedi kaybedenin, kusurlu olduğu için iyiniyetli ziyetle karşı karşıya gelmesi halinde zarara katlanmak zorunda olduğu; dolayısıyla iyiniyetli ziyedin hakkının üstün tutulması gerektiği gerekçesiyle aksi yönde bk. Ertekin ve Karataş (n 13) 100; Gürbüz (n 6) 798, 799.

⁷⁹ Bk. Jaggi (n 55) Art 971, 972 N 227; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 96.

kötüniyetli olduğu söylenebilecek midir? İptal sürecine özgü ilanların amacı, senet üzerinde bir başkasının hak sahibi olduğunu bildirmek değildir. Amaç, istirdat davası açılabilmesi için senet hamilini tespit etmek ve senedin mahkemeye sunulmasını sağlamaktır. Bu amaçlı ilanlara senet üzerindeki hakkı kaybettirici etki tanımak, kıymetli evrakın dolanım amacıyla bağdaşmaz. Öyle ki, üçüncü kişilerin bu konuda ticaret sicili kayıtlarını incelemekle yükümlü tutulması, ilişkilerin senetle düzenlenmesine temkinli yaklaşılmasına neden olarak senet hukukunun gelişimini olumsuz etkileyecektir. Bu kaygıya, incelenen HGK kararının gerekçesinde “elinde bir senet bulunan herkesin, o senet hakkında bir iptal kararı verilip verilmediğini devamlı surette araştırmak mecburiyetinin olmadığı da gözden kaçırılmamalıdır” şeklinde değinilmektedir.

Diğer yandan, öğretide, ilanlar üzerine mahkemeye sunulmayan senedin iyiniyetle iktisap edilmesinin yeterli olasılıkla (*mit genügender Wahrscheinlichkeit*) ortadan kalktığı da ileri sürülmektedir⁸⁰. Gerçekten, senet hamilinin senedi iktisap ederken iyiniyetli olup olmadığının tespiti kolay olmayıp çoğu zaman da imkansızdır. İptal kararı hamilinden, senet hamilinin iyiniyetli olmadığı şeklinde olumsuz bir durumu kanıtlamasını beklemek de adil değildir. İşte bu ispat sorunu, iptal sürecine özgü olarak düzenlenen ilanlar yoluyla aşılmaya çalışılmıştır. Senedin iyiniyetle edinilmediğinin ispatı yerine, iyiniyetle edinimi yeterince engellediği düşünülen bir süreç öngörülmüştür⁸¹.

B. Senet Hamili ile İptal Kararı Hamilinin Hakları

1. Çözüm İmzaların İstiklali İlkesinde Mi, İptal Kararının Hüküm ve Sonuçlarının Uygulanmasında Mı?

İptaline karar verilmemiş emre yazılı bir senet açısından, düzgün bir ciro zincirine istinaden senede zilyet olmak, şeklen hak sahibi kabul edilmek için yeterli iken; iptal edilmiş emre yazılı bir senedin hak sahibini yalnızca şekli esaslar uyarınca tespit etmek, iptal kararının negatif etkisi nedeniyle mümkün değildir. Bununla birlikte, iptal edilen senet de iyiniyetle iktisap edilebileceğinden, bu senedi şekli hak sahipliği esaslarına uygun olarak elde bulundurmamak, iyiniyetli müktesip olmanın “ön şartı”dır. Bu husus, poliçenin herhangi bir suretle hamilin elinden çıkması halinde, “birinci fıkrada yazılı hükümlere göre hakkı anlaşılan yeni hamil”in, poliçeyi ancak kötüniyetle iktisap etmiş olduğu veya iktisabında ağır kusur bulunduğu takdirde geri vermekle yükümlü olduğuna ilişkin TTK 686/2 hükmünden ve çekler açısından benzer bir düzenleme getiren 792 hükmünden açıkça anlaşılmaktadır. İncelenen HGK kararında ise, iptal kararına konu olmuş bir senedin düzgün bir ciro zincirine istinaden elde bulundurulması, hamilinin hak sahibi olarak kabulü için tek başına

⁸⁰ Meier-Hayoz ve von der Crone (n 15) § 2 N 203.

⁸¹ Meier-Hayoz ve von der Crone (n 15) § 2 N 204.

yeterli görülmüştür. Ulaşılan bu sonucun kanuna aykırı olduğu, kararın somut olaydaki şu etkisinden de açıkça anlaşılmaktadır: Borçlunun karşısında biri, hakkını ileri sürmeye Kanunla (TTK 652) yetkili kılınan iptal kararı hamili; diğeri, mahkeme kararıyla hak sahibi olduğu tespit edilen senet hamili olmak üzere ödeme talep etmeye yetkili iki kişi bulunmaktadır. Mahkeme kararı, olması gerekenin aksine, bir uyumsuzluğu çözmemiş olmanın yanında senet hamilini kesin hüküm niteliğinde bir kararla hak sahibi kılarak uyumsuzluğu daha da şiddetlenmesine neden olmuştur.

Kurul tarafından bu sonuca varılmasında, somut olayda imzaların istiklali ilkesinin (TTK 677) tartışılması etkili olmuştur. Bu ilkeye göre borçlu, lehtarın imzasının sahte olduğunu ileri sürerek sorumluluktan kurtulamaz⁸². Bununla birlikte, borçlunun sorumluluğuna etkileri açısından, imzaların istiklali ilkesi ile iptal kararının tartışılması gereken iki ayrı husus olduğu gerçeği göz ardı edilmiştir. Gerçekten, bir kişinin başka birinin şahsında gerçekleşen sorumsuzluk nedenine dayanarak sorumluluktan kurtulamaması (imzaların istiklali ilkesi) ile senedin iptal edilmiş olması nedeniyle senet hamilinin hak sahipliğinin tartışılmalı hale gelmesi farklı hususlardır. Olay şöyle de gelişebilirdi: Lehtar senedi imzalandıktan sonra kaybedebilir ve ardından iptal kararı alabilirdi. Lehtarın imzası sahte olmadığından imzaların istiklali ilkesinin uygulanması gündeme gelmese dahi senet hamilinin hak sahibi olup olmadığının tespit edilmesi gerekirdi. Dolayısıyla mahkemenin vardığı sonuç, imzaların istiklali ilkesi bağlamında yerinde görülebilirse de senet hamilinin hak sahipliği açısından itirazları neticeye bağlamadığından hatalıdır.

2. Senedin Yeni Hamil Tarafından İktisap Anının Hak Sahipliğine Etkisi

a. Senedin İptal Kararından Önce İktisap Edilmesi ve İptal Kararından Önce Hak Talebinde Bulunulması

İptal kararından önce ve hatta ilan süreci başladıktan sonra senedi iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişi, henüz teşhis fonksiyonu ortadan kaldırılmadan önce iktisabı gerçekleştirdiğinden borçludan ödeme talebinde bulunabilir⁸³. Senet ilişkisine katılmak isteyen üçüncü kişileri iptal sürecini bilmek ve takip etmekle zorlamak, kıymetli evrakın tedavül yeteneğinin zarar görmesine ve senedi kaybettiği için ağır kusurlu olan kişiye haksız bir şekilde ayrıcalık tanınmasına neden olacaktır⁸⁴. Bununla birlikte, borçlunun senedi ibraz edene ödeme yapmasını engellemek amacıyla iptal başvurusunda bulunan kişi mahkmeden ödeme yasağı tedbirine karar verilmesini isteyebilir⁸⁵.

⁸² İlkenin anlamı için bk. Yargıtay HGK, 2238/1062, 25.3.2015 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 11 Mart 2021).

⁸³ Bülow (n 14) WG Art 90 N 13; Kınacıoğlu (n 6) 61; Poroy ve Tekinalp (n 6) N 136b; Kendigelen ve Kırca (n 6) N 163; Öztan (n 6) 60; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 96; Göç Gürbüz (n 6) 175.

⁸⁴ Hueck ve Canaris (n 14) 131-132.

⁸⁵ Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 226.

b. Senedin İptal Kararından Önce İktisap Edilmesi ve İptal Kararından Sonra Hak Talebinde Bulunulması

Senedi iptal kararından önce iktisap edip de iptal sürecine katılmayan senet hamilinin ise, iptal kararından sonra hak talebinde bulunup bulunamayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, iptal kararı, senedin kaybolmasından itibaren gerçekleşen bütün iyiniyetli edinimleri ortadan kaldırır⁸⁶. İptal kararının geçmişe etkili olduğunu kabul eden bu görüş, kararın aynı zamanda gerçek hukuki duruma etki edeceğini de ileri sürmektedir⁸⁷. Varılan bu sonuç, iptal kararının, senet iradesi dışında elinden çıkan hamilin hakkını senetsiz olarak ileri sürebilmesini sağlama amacını aşmaktadır. İptal kararı ile senedin yalnızca teşhis fonksiyonu ortadan kaldırıldığından ve bu kararın gerçek hukuki duruma hiçbir etkisi bulunmadığından, bu görüşün iptal kararının sonuçlarıyla çeliştiği açıktır⁸⁸.

İptal kararının gerçek hukuki duruma etki etmeyeceğini savunan⁸⁹ diğer görüşe göre ise, senedin iyiniyetli üçüncü kişiler tarafından iktisabı mümkün olmakla beraber, iptal kararıyla senedin teşhis fonksiyonu ortadan kaldırılarak bu kişinin hakkına müdahale edilmektedir. Bunun sonucunda, iptal kararından önce senedi elde edip de iptal sürecine katılmayan iyiniyetli üçüncü kişi, iptal kararından sonra, hak sahibi olduğu iddiasıyla borçludan senet bedelinin ödenmesini isteyemez. Bu kişi, bundan sonra ancak iptal kararı hamiline istirdat davası (*Herausgabeanspruch*) ve sebepsiz zenginleşme davası (*Bereicherungsanspruch*) açarak hakkını elde edebilme imkanına sahiptir⁹⁰.

c. Senedin İptal Kararından Sonra İktisap Edilmesi

Senedin iptal kararından sonra iyiniyetle iktisap edilip edilmeyeceği tartışmalıdır. Bir görüş, iptal kararı ile yalnızca teşhis fonksiyonu ortadan kaldırıldığından ve fakat hakkı devir fonksiyonu devam ettiği için senedin iptal kararından sonra da iyiniyetle iktisabının mümkün olduğunu savunur. Bu görüşe göre, iptal kararı ya hiç ilan edilmediğinden (İBK 1072 vd.; TTK 957 vd.) ya da senedin iyiniyetle edinilmesine engel olacak şekilde bir ilana konu olmadığından (İBK 986/2; TTK 666/2), senedin üçüncü kişiler tarafından iktisabı açısından iptal kararından önce veya sonra ayrımı yapılmasını gerektiren bir neden yoktur. İptal kararından sonra iktisap için böyle bir istisna getirilmek istenseydi, bunun açıkça düzenlenmesi gerektiğinden kanunun bu konudaki sessizliği iyiniyetle yapılan işlem lehine yorumlanmalıdır. Bu nedenle,

⁸⁶ Bu tespit için bk. Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 227.

⁸⁷ İsviçre ve Alman hukukunda önceki hâkim görüş, iptal kararının gerçek hukuki durumu etkileyeceği şeklindedir. Bk. Meier-Hayoz ve von der Crone (n 15) § 2 N 205; Bülow (n 14) WG Art 90 N 8.

⁸⁸ Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 227.

⁸⁹ Hueck ve Canaris (n 14) 130.

⁹⁰ Frick (n 55) Art 972 N 3; Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 227; Hans Kuhn, iç Roberto Vito ve Hans Rudolf Trüb (edr), *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere-Bucheffektengesetz: Art. 772-1186 OR und BEG* (3. Auflage, Schulthess 2016) Art 972 N 3; Meier-Hayoz ve von der Crone (n 15) § 2 N 205; Strohmeier (n 55) 83, 85; Kınacıoğlu (n 6) 61-62.

senet hamili, iptal kararı hamiline karşı, senedi iptal kararından önce iktisap edenlerin sahip olduğu hakları kullanabilmelidir⁹¹.

Diğer görüşe göre ise, iptal kararıyla senet, kıymetli evrak olma özelliğini kaybettiğinden⁹² bundan sonra olsa olsa bir eşya olarak iyiniyetle iktisaba konu olabilir. Bu nedenle, iptal kararından sonra senedi iyiniyetle iktisap edenler karar hamiline karşı herhangi bir talepte bulunamazlar⁹³.

3. Somut Olayın Değerlendirilmesi

HGK kararının gerekçesinde, senedin iktisap anının hak sahipliğine etkisine dair şu açıklamalara yer verilmiştir:

“İptal davası davacının talebi doğrultusunda sonuçlandıktan sonra, bu davadan haberi olmadığı için, senedi iyiniyetle iktisap etmiş olsa bile, hamil, borçluya karşı hak sahibi olarak teşhis edilebilme pozisyonunu kaybetmektedir; çünkü iptal edilen kıymetli evrak, artık kıymetli evrak değildir. Buna karşılık, dava sonuçlanmadan önce senet iyiniyetle devralınmışsa, artık bundan sonra, iptal kararının iyiniyetli müktesebin iktisabına aleyhte bir etkisi olmaz. Davacı, elindeki kararı, iyiniyetli hamile vermek zorundadır; bu karara dayanarak, senet bedelini borçludan tahsil etmiş bulunduğu takdirde ise, bu meblağın devri gerekir. Bu gibi hâllerde, iyiniyetli üçüncü şahsın senedin kendisine verilmesi veya sebepsiz zenginleşme iddiasıyla, iptal kararı hamiline yönelmek hakkı vardır.

Öte yandan, orijinal senedi iyiniyetle devralmış bulunan üçüncü şahıs, iptal davası devam etmekteyken, yapılan ilandan haberi olmaz ve senedi mahkemeye vermezse (tevdi), iptal kararı sonucunda, elindeki senede istinatla hak sahibi olarak teşhis edilebilme imkânını kaybeder; yani, borçludan ödeme talebinde bulunamayacak bir duruma düşer”.

Kararda, yeni hamil tarafından senedin iktisabına, iktisabın iptal kararından önce ve sonra gerçekleşmiş olmasına göre farklı sonuç bağlanmaktadır. Buna göre, iptal kararıyla birlikte kıymetli evrak özelliğini kaybettiğinden senedin iptal kararından sonra iyiniyetle iktisabı mümkün değildir. Buna karşılık, iptal kararı henüz verilmeden önce senet iyiniyetle iktisap edilebilirse de senedi bu şekilde iktisap eden hamil, iptal kararıyla teşhis fonksiyonu ortadan kaldırılan senede dayanarak borçluya başvurmaya yetkili değildir. Bu durumda senet hamili ancak iptal kararı hamiline karşı istirdat veya sebepsiz zenginleşme davası açabilir.

⁹¹ Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 228. Diğerleri için bk. Karayalçın (n 13) 372; Kınacıoğlu (n 6) 61-62; Kendigelen ve Kırcıca (n 6) N 163; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 96; Göç Gürbüz (n 6) 178; Gültekin (n 6) 205; Strohmeier (n 55) 85, 86.

⁹² Frick (n 55) Art 986 N 2.

⁹³ Bülow (n 14) WG Art 90 N 7, 13; Meier-Hayoz ve von der Crone (n 15) § 2 N 207 ve § 14 N 824, 828; Öztan (n 6) 60; Öztan, 1997 (n 6) 284; Poroy ve Tekinalp (n 6) N 136b; Pulaşlı (n 6) § 10 N 52.

Dava konusu olayda, iptal kararı verilmeden önce iktisap edilip de karardan sonra ödeme talebine konu edilen bir çek söz konusudur. Kararın gerekçesindeki açıklamalara göre bu durumda çek hamili borçludan istemde bulunamayıp yalnızca iptal kararı hamiline başvuruya yetkili iken; hüküm kısmında çek hamilinin senet bedelini borçludan talep edebileceği sonucuna varılması, kararın bizzat kendisiyle çelişmesine neden olmuştur. Mademki, iptal kararıyla birlikte teşhis fonksiyonunu kaybettiği için senedin borçlusuna başvurulamıyor, çek hamilinin borçluya karşı yaptığı icra takibi neden haklı görülüyor? Yine, çek hamili hakkını elde etmek için bundan böyle iptal kararı hamiline (istirdat veya sebepsiz zenginleşme talebiyle) başvuruya yetkiliyse, çek hamilinin iptal kararı hamili olan lehtar aleyhine başlatmış olduğu icra takibi neden haksız bulunuyor ya da lehtarın iptal kararına istinaden senet bedelini borçludan tahsil edip etmediği araştırılmadan böyle bir sonuca ulaşmak ne derece doğru?

Hemen belirtelim, iptal kararına konu olmuş bir senede istinaden hak talep edildiğinde Yargıtay'ın, iptal kararını dikkate aldığı ve fakat bunu bir şahsi defi olarak nitelendirdiği kararlarına da rastlanmaktadır⁹⁴. Bu kararlarda, “sahibinin elinden rızası hilafına çıkma”, kişisel defi olarak ele alınıp TTK 687 kapsamında değerlendirilmekte, TTK 686/2 hükmü göz ardı edilmektedir. Oysaki TTK 686/2, TTK 687'ye nazaran özel nitelikte bir düzenlemedir⁹⁵. Senet hakkında iptal kararı verilmiş olmasını şahsi defiyeye indirgeyen bu yaklaşım iptal kararının hukuki sonuçlarıyla bağdaşmamakta; senedin iptal edilmesinin sonuçlarını iptalinde hiçbir etkisi bulunmayan borçlunun üzerinde bırakmaktadır. Gerçekten, şahsi defilerin ispat külfeti borçluya aittir. Hamilin senedi iktisabında kötünietini ispatlayamayan, çoğu zaman ispat için gerekli araçlara sahip olmayan borçlu, karara konu olaydaki gibi senet bedelini iki kez ödemek durumunda ya da hak sahibinin teşhisi için gerekli süreci başlatmak zorunda bırakılmaktadır. Senet başkası elinde zayi edildiğinde borçlu, salt bir senet yaratarak onun tedavül sürecini başlattı diye, hamilin iyiniyetli olmadığını ispatlamakla cezalandırılmamalıdır. Hamilin kural olarak iyiniyetli kabul edilmesinde, kıymetli evrakın tedavül yeteneğine (dolanım amacına) halel getirmeme kaygısı etkili oluyorsa, aynı kaygı ve hatta daha önemlisi, kendisi tarafından düzenlenen senet iptal kararına konu edildiği için bir anlamda cezalandırılan borçlunun durumu için de duyulmalıdır. Zira iptal kararının faturasının borçlu üzerinde bırakılması, ilişkilerin senetle düzenlenmesine ve bizatihi senedin yaratılmasına engel teşkil edecektir.

İptal kararı, iptal başvurusu üzerine derhal verilen bir karar değildir. İptal kararı verilebilmesi için başvuranın senedin zayi olduğunu inandırıcı delillerle ispatlaması da yeterli değildir. İptal kararı verilmeden önce yapılan ilanlarla senedin mahkemeye tevdi edilmesi için kanuni bir süreç işletilmekte; buna rağmen tevdi gerçekleşmezse

⁹⁴ Yargıtay 12 HD, 33486/14709, 7.7.2011 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 13 Ağustos 2021).

⁹⁵ “Bile bile borçlu zararına hareket” ile “kötüniet ve ağır kusur” arasındaki farklılık konusunda bk. Kendigelen ve Kırcak (n 6) N 222, 245-254.

senedin iptaline karar verilmektedir. Bu sürecin işletilmesinin amacı üçüncü kişilerin menfaatlerini ve işlem güvenliğini korumaktır⁹⁶. İptal kararı verilmeden önce uygulanan tedbirlerle menfaatler dengesi zaten sağlandığından, kıymetli evrakın tedavül yeteneğinin zarar göreceği kaygısının karardan sonraki sürece taşınarak üçüncü kişinin haklarına üstünlük tanınması adil değildir. Bunun açık bir göstergesi TTK 765 hükmüdür. Anılan hükme göre, mahkeme, iptale karar vermeden önce, kabul edene, poliçe bedelini tevdi etme ve yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümü getirebilir. Teminat, poliçeyi iyiniyetle iktisap eden kişinin uğrayabileceği zarara bir karşılık oluşturur. Senet iptal edildiği veya senetten doğan haklar diğer bir sebeple ortadan kalktığı takdirde teminat geri alınır. Burada teminatın iyiniyetli müktesibi koruma işlevi için, iptal kararı verilene dek bir süre tayin edilmiştir. Bizatihi kanun koyucu tarafından iyiniyetli müktesibin korunması bakımından iptal kararından önce ve sonra farklı yaklaşım sergilenmişken, senedin tedavül kabiliyeti ileri sürülerek iptal sürecini görmezden gelmek ve iptal kararından sonra da üçüncü kişinin haklarına mutlak bir üstünlük tanımak hukuki dayanaktan yoksundur.

Çek hakkında iptal davası açıldığını bildiği halde iptal sürecine katılmayan ve böylece kanunda öngörülen sürecin işletilmesine engel olan davalı bu davranışı nedeniyle adeta ödüllendirilerek bu davranışın olumsuz sonuçlarına borçlu maruz bırakılmıştır. Her ne kadar anılan davranış, davalının çekin iktisabında kötüniyetli olduğunun ispatı için yeterli değilse de kasıtlı olarak engellediği kanuni sürecin işletilmesini de engellememelidir. Aksinin kabulü, kanun hükmünün dolanılmasına yargı organları tarafından kayıtsız kalınması anlamına gelir. Bu bakımdan, iptal davası açılması üzerine senet mahkemeye sunulmuş olsaydı takip edilecek olan istirdat davası süreci (TTK 665, 763) iptal kararından sonraya taşınmalı; senet üzerindeki gerçek hak sahipliği durumu açıklığa kavuşturulmalıydı.

VII. Borçlunun Borçtan Kurtulması: Kıymetli Evrakın İptali ve TTK 646/2

A. Kıymetli Evrak Borçlusunun Borçtan Kurtulma Koşulları

Kıymetli evrakın borçlusu, hile veya ağır kusuru bulunmadıkça vadesi geldiğinde senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılacak kişiye ödeme yapmakla borcundan kurtulur (TTK 646/2). Buna göre, borçlunun borcundan kurtulmasının ilk koşulu, senedin vadesinde ödeme yapmaktır; vadeden önce ödeme yapan borçlu, ikinci kez ödeme yapmak zorunda kalabilir (TTK 710/3; 778/1,c). İkinci koşul, senedin niteliğine (nama, emre, hamiline yazılı olmasına) göre alacaklı olduğu anlaşılacak kişiye ödeme yapmaktır. Emre yazılı çek hamilinin alacaklı olduğunun kabulü için çeki düzgün bir ciro zincirine istinaden elinde bulundurması gerekir (TTK 790). Diğer koşul ise, borçlunun hilesi veya ağır kusuru bulunmadan ödeme yapmasıdır.

⁹⁶ Öztan, 1997 (n 6) 266.

Hile, borçlunun, hamilin maddi hukuk bakımından hak sahibi olmadığını bilmesidir. Hile halinde, borçlunun kasıtlı hareketi söz konusudur. Ağır kusur ise, basit bir araştırmayla hamilin hak sahibi olmadığını bilebilecek durumdaki borçlunun bunu yapmamasıdır. Ağır kusur halinde borçlunun kastından söz edilmese de dikkat ve özen konusunda gösterdiği ihmalin derecesi (*bilebilecek durumda olma*) onu kasıtlı davranışla eş değer sonuçlara maruz bırakmaktadır. Anılan koşullar sağlandığında, alacaklı maddi hukuk bakımından hak sahibi olmasa dahi borçlu borcundan kurtulmaktadır⁹⁷. Hükmün amacı, borçluyu gerçekten hak sahibi olmayan bir kişiye ödeme yapmaya sevk etmek değildir. Amaç, kıymetli evrakın tedavül yeteneğine koşut olarak borçlunun durumunu hafifleterek iyiniyetle yapacağı ödeme ile onu borçtan kurtarmaktır. Bu ödeme, borçlu ile maddi hukuk bakımından hak sahibi olan alacaklı arasındaki ilişki açısından da sonuç doğurmaktadır.

B. Kıymetli Evrakın İptal Edilmesi Halinde Borçlunun Durumu

İptal kararının pozitif etkisi itibarıyla karar hamili hakkını senetsiz olarak ileri sürmeye yetkilidir. Bu yetkinin borçlu bakımından sonucu, iptal kararı hamiline ödeme yaparak borcundan kurtulabilmektir. Diğer yandan, iptal edilen senet hak sahibini teşhis etme işlevini yitirdiğinden borçlu, senedi ibraz edene ödeme yapmakla yükümlü değildir; meğerki, senet hamili, iptal kararı hamilinin değil de kendisinin gerçekten hak sahibi olduğunu ispat etsin⁹⁸. Böylece, iptal kararı bir yandan, hak sahibinin hakkını senetsiz olarak ileri sürmesine imkân tanırken; diğer yandan, senet bedelinin haksız hamil tarafından borçludan tahsil edilme riskini ortadan kaldırmaktadır⁹⁹.

İptal kararı hamilinin talebi üzerine yeni bir senet düzenleyen borçlunun, bundan böyle sadece yeni senedi ibraz edeni hak sahibi olarak kabul edeceği ve borcunu yalnızca bu kişiye ödemeyi kabul ettiği de söylenemez¹⁰⁰. Zira TTK 652 hükmünde iptal kararı üzerine hak sahibinin hakkını senetsiz olarak ileri sürebilmesi ile yeni bir senet düzenlenmesini isteyebilmesi arasında iptal kararının etkisi açısından bir farklılık yaratılmamıştır¹⁰¹.

⁹⁷ Öztan (n 6) 29; Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 218-219.

⁹⁸ Kınacıoğlu (n 6) 61.

⁹⁹ Çamoğlu (n 6) N 37; Bozkurt (n 13) 140.

¹⁰⁰ Belirtilmelidir ki, iptal konusu kıymetli evrakın kambiyo senedi olması halinde iptal talebinde bulunanın yeni bir senet düzenlenmesini isteyip isteyemeyeceği tartışmalıdır. Bir görüşe göre bu mümkün değildir. Gereği ise, senedin düzenleyen ve cirantalar tarafından imzalanmasının güçlük arz edeceği [Kınacıoğlu (n 6) 77], yeni bir senet düzenlenmesinin ancak iptali istenen senedin henüz vadesi gelmediğinde anlamlı olabileceği ve fakat iptal prosedürü dikkate alındığında senedin vadesinden veya çekin kısa olan ibraz sürelerinden önce iptalinin pek mümkün olmadığı [Öztan, 1997 (n 6) 280; Çamoğlu (n 6) N 367; Pulaşlı (n 6) § 10 N 7] şeklindedir. Diğer görüş ise, kambiyo senetlerinin iptali halinde de yeni bir senet düzenlenmesinin istenebileceğini [Poroy ve Tekinalp (n 6) N 135; Göç Gürbüz (n 6) 124]; ancak, bu talebin senedin iptali sırasında borcun henüz muaccel olmadığı durumlarda anlam ifade edeceğini savunur [Ülgen, Helvacı, Kaya ve Nomer Ertan (n 6) 59; Bozer ve Göle (n 6) 58; Kendigelen ve Kırcı (n 6) N 165; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 105; Gültekin (n 6) 183-184].

¹⁰¹ Poroy ve Tekinalp (n 6) N 136a.

İptal kararı borçlunun durumunda kötüleşmeye neden olmaz. Borçlu, senedin ibrazı karşılığında ödeme yapmakla yükümlü olduğu dışındaki bütün defileri, kıymetli evrakta defilerin ileri sürülmesine ilişkin sınırlar çerçevesinde karar hamiline karşı ileri sürebilir¹⁰². Defilerin dayandığı sebepleri ispat eden borçlu ödeme yapmakla yükümlü tutulamaz¹⁰³.

Diğer yandan, borçlunun iptal kararı hamiline ödeme yaparak borcundan kurtulması, TTK 646/2 hükmünde düzenlenenlerden daha hafif koşullara tabi değildir. Buna göre, borçtan kurtulması iyiniyetle ödeme yapması koşuluna bağlı olan borçlu, iptal kararı hamilinin gerçekten hak sahibi olmadığını biliyorsa; örneğin, iptal kararının haksız bir şekilde alınmasına kendisi de yardım etmişse ya da basit bir araştırmayla hak sahibi olmadığını bilebilecek durumdaysa karar hamiline yapacağı ödeme onu borçtan kurtarmayacaktır¹⁰⁴. Hemen belirtelim, TTK 652/1 hükmünün mutlak ifadesi karşısında borçlu iptal kararı hamilinden gerçekten hak sahibi olduğunu ispatlamasını isteyemeyeceği gibi, böyle bir girişimde bulunmaması borçlunun ağır kusuru da telakki edilemeyecektir¹⁰⁵.

İptal kararı hamiline yapacağı iyiniyetli ödemeyle borcundan kurtulan borçlu, sonradan iptal kararını iptal ettirip de gerçek hak sahibi olduğunu ispat eden kişiye ödeme yapmakla yükümlü tutulamaz¹⁰⁶. Bu durumda, gerçek hak sahibi olduğunu iddia eden üçüncü kişi, iptal kararı hamiline sebepsiz zenginleşme hükümleri (TBK 77 vd.) uyarınca başvurulabilir¹⁰⁷. Öte yandan, karar hamiline yapılan hileli veya ağır kusurlu ödeme, borçluyu, gerçek hak sahipliğini ispat eden kişiye ikinci kez ödeme yapmak zorunda bırakacaktır (TTK 646/2).

Borçlunun iyiniyetinin hangi hallerde ortadan kalkacağını tespit açısından şu iki sorun üzerinde durulmalıdır: İptal kararına konu bir senedin dolanımında olduğunu bilmesi borçlunun iptal kararı hamiline yapacağı ödeme açısından nasıl bir sonuç doğuracaktır? (*Sorun 1*). Yine, borçlu, ödeme talebiyle kendisine ibraz edilen senet

¹⁰² Frick (n 55) Art 972 N 2; BGE 84 II 174, 176 (3 Mart 1958) □ <https://www.bger.ch/> □ Erişim Tarihi 4 Nisan 2021; Kendigelen ve Kirca (n 6) N 163; Strohmeier (n 55) 87, 88; Öztan, 1997 (n 6) 278-279; Pulaşlı (n 6) § 10 N 50; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 89; Bozkurt (n 13) 149; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 106; Gültekin (n 6) 184; Gürbüz (n 6) 787; Ertekin ve Karataş (n 13) 92-94; Yargıtay 11 HD, 14280/5671, 25.9.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 21 Haziran 2021).

¹⁰³ Öztan, 1997 (n 6) 278; Gürbüz (n 6) 794; Yargıtay 19 HD, 9273/5630, 20.6.1995 [Ertekin ve Karataş (n 13) 138]. Borçlunun hakkın varlığına ve kapsamına ilişkin bir defa ileri sürdüğü takdirde, inkâr edilen hususları iptal isteminde bulunanın ispat etmekle yükümlü olduğu yönünde bk. Kendigelen ve Kirca (n 6) N 163; Yargıtay 11 HD, 1914/5668, 27.4.1992 [Ertekin ve Karataş (n 13) 130, 131].

¹⁰⁴ Domanic (n 6) 54; Karayalçın (n 13) 364; Öztan, 1997 (n 6) 277; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 87; Ercan ve Ayan Omuş (n 6) 103; Göç Gürbüz (n 6) 163; Ertekin ve Karataş (n 13) 90, 91, 98; Gültekin (n 6) 203-204; Gürbüz (n 6) 788; Sezer (n 6) 113; Yargıtay 11 HD, 5550/12664, 30.11.2015 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 12 Kasım 2020); Yargıtay 11 HD, 12336/3565, 15.5.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 15 Kasım 2020); Yargıtay HGK, 19-443/474, 5.6.2002 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 11 Aralık 2020).

¹⁰⁵ Frick (n 55) Art 985 N 3; BGE 80 II 267, 268 (18 Ekim 1954) □ <https://www.bger.ch/> □ Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020).

¹⁰⁶ Yargıtay 19 HD, 14443/846, 17.1.2013 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 9 Ağustos 2021); Yargıtay 11 HD, 4038/4315, 28.5.1990 [Ertekin ve Karataş (n 13) 123]. Yine de olası risk ve zorluklardan kurtulmak isteyen borçlunun iptal kararıyla ödeme talep edildiğinde senet bedelini tevdi etmesi gerektiği görüşü için bk. Gürbüz (n 6) 788.

¹⁰⁷ Yargıtay 19 HD, 14443/846, 17.1.2013 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 9 Ağustos 2021).

hakkında iptal süreci başlatıldığından ya da iptal kararı verildiğinden haberdar olmasına rağmen ödeme yaparsa, bu ödeme kendisini borçtan kurtaracak mıdır? (Sorun 2).

Gerçek hak sahibini tespit etmese de iptal kararı bir yandan, TTK 652/1 hükmü nedeniyle karar hamili lehine hak karinesi oluştururken; diğer yandan, bir çekişmesiz yargı işi olması sebebiyle aksi ispat edilinceye kadar delil teşkil etmektedir. Buna göre, iptal kararı ibraz edilerek ödeme talep edilen borçlunun senedin dolanımında olduğunu bilmesi, senet hamilinin gerçek hak sahibi olduğunu bildiği anlamına gelmez ve borçluyu karar hamiline ödeme yapma yükümlülüğünden kurtarmaz. Gerçekten, çalınma, kaybolma zayi hallerine istinaden iptal halinde, iptal kararı zaten senedin bir başkasının elinde olma ihtimalinin varlığı kabul edilerek verilmektedir. TTK 652/1, buna rağmen verilen iptal kararı ile karar hamilinin hak talebinde bulunabileceğini kabul eder. O halde, kendisine iptal kararıyla başvurulduğunda borçlu, senedin dolanımında olduğu bilgisine sahip olsa dahi, iptal kararı hamiline ödeme yapmaktan kaçınmaz. Bu durumda, iptal kararı hamili, TTK 652/1 ile lehine yaratılan hak karinesinden istifade ederken; senet hamili, iyiniyetli bile olsa iptal kararının negatif etkisinin sonuçlarına katlanmak zorunda kalır.

Öte yandan, Yargıtay eski bir kararında, borçlunun, iptal kararı hamiline senet ortaya çıkmadan önce ödeme yapması halinde dahi borcundan kurtulamayacağını, senet hamiline ikinci kez ödeme yapmak zorunda kalacağını, iptal kararı hamiline ödediği bedeli geri isteyebilmesi için ise iptal kararının iptal edilmiş olması gerektiğini içtihat etmiştir¹⁰⁸. Karara göre, borçlunun iptal kararı hamiline yaptığı hiçbir ödeme iyiniyetli ödeme bile olsa onu borçtan kurtarmayacaktır. Bu karardaki katılığı bir nebze olsun terk ettiği yeni bir kararında ise, kendisine senede dayalı olarak icra takibi yapılmadan önce iptal kararına istinaden ödeme yapan borçlunun, çekin ortaya çıktığını ve icraya konulduğunu bilerek ödeme yapmadığından iyiniyetli olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁹. Kararın mefhumu muhalifinden Yargıtay'ın, senedin ortaya çıktığını bildiği halde iptal kararına istinaden ödeme yapan borçlunun borcundan kurtulmayacağı görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. Senedin tedavül yeteneğine mutlak bir üstünlük tanıyarak iptal kararı hamilinin ve senet borçlusunun menfaatlerini hiçe sayan, anılan bileşenlerin menfaatlerini korumak maksadıyla kanunda geniş yer bulan kıymetli evrakın iptaline ilişkin düzenlemeleri görmezden gelen bu yaklaşımı kabul etmek mümkün değildir.

¹⁰⁸ Yargıtay 11 HD, 480/2529, 10.5.1979: "...Alınan iptal kararına müsteniden bono bedelini tevdi eden veya doğrudan doğruya davacıya ödeyen borçlunun kaybolduğu iddia edilen senedin sonradan yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi halinde ona karşı ödeme def'inde bulunması mümkün olamayacağı için (TTK 599) ikinci kez senet bedelini ödemesi icap eder. Her ne kadar bu ödmeden sonra borçlunun iptal kararında davacı görünen kimse hakkında bir istirdat davası açabileceği düşünülebilirse de böyle bir davanın dinlenebilmesi için öncelikle iptale ilişkin kararın iptali lazım gelir..." Gürbüz (n 6) 786. Bu kararın eleştirisi için bk. Gürbüz (n 6) 789, 780.

¹⁰⁹ Yargıtay 11 HD, 12336/3565, 15.5.2018 (YargıtayBB, Erişim Tarihi 15 Kasım 2020).

Çözümü iptal kararının alınma sürecinde aramak gerekirse; iptal kararı verilebilmesi için gerekli koşulların varlığını hâkim takdir eder. İptal süreci, senedin zayi olduğu inandırıcı delillerle ispatlanınca doğrudan iptaline karar vermeye ya da senet mahkemeye sunulduğunda iptal isteminde bulunana iade etmeye yönelik bir süreç değildir. İptal kararı, senedin zayi olduğu konusunda hâkimin inandırıcı delillerle ikna olduğunu ve yapılan ilanlara rağmen senedin mahkemeye sunulmadığını ortaya koyar. Nasıl ki, iptal sürecinde senedin kimin elinde olduğunun bilinmesi veya mahkemeye sunulması halinde senet üzerindeki hak sahipliğine şüpheyle yaklaşıyor ve senedin zayi olduğu konusunda hâkim ikna olmasına rağmen doğrudan senedin iptal isteminde bulunana iadesine karar verilemeyip bu konuda bir yargılama yapılması gerekli görülüyorsa, senet iptal kararından sonra ortaya çıktığında da hak sahipliğine yönelik uyuşmazlıkların çözümü için aynı süreç işletilmelidir. Mahkemenin bile senet üzerindeki hak sahipliğine yönelik uyuşmazlığın, bunların karşılıklı yer aldığı bir davada çözümlenmesine karar verip iptal istemiyle başvuranın hakkını senetsiz olarak ileri sürmesine müsaade etmediği bir durumda borçludan, hak sahibini tespit işine soyunarak bizzat belirlediği kişiye ödeme yapması beklenemez¹¹⁰. Bu durumda borçlu bakımından en doğru hareket TBK 107 uyarınca senet bedelini tevdi etmektir¹¹¹. İptal kararı verildikten sonra borçlunun, senet hamilinin hak sahibi olduğuna kanaat getirerek ona yaptığı ödemenin “hile” ile yani onun gerçek hak sahibi olmadığını bilerek yapılmış bir ödeme olduğu söylenemese de hak sahipliğinin tespiti işini mahkemeye bırakmadığı için borçlunun “ağır kusurlu” olduğu kabul edilmelidir.

Yine, poliçenin iptaline ilişkin TTK 757/2 hükmünde, mahkemenin ödemedenden men (ödeme yasağı) kararında muhataba, vadenin gelmesi üzerine poliçe bedelini tevdi etmeye izin vereceği ve tevdi yerini göstereceği düzenlenmektedir (TTK 778/1,ı; 818/1,s). Bu tedbire uymayan borçlu, ikinci kez ödeme yapmaya zorlanabilecektir (TTK 662/1). Henüz senet hakkında iptal kararı verilmediği aşamada dahi borçlunun, hakkında iptal süreci başlatılan senet hamiline ödeme yapması istenmediğine göre, iptal kararı verildiğini bilen borçludan senet hamiline ödeme yapmaması haydi haydi beklenmelidir.

Borçlunun ifa etmemenin olumsuz sonuçlarından hangi koşullarda kurtulacağı önemlidir. Öğretide bir görüş, borçlunun, ödeme talep eden senet hamilinin maddi hukuk bakımından hak sahibi olmadığını ispatlaması gerektiğini; ancak bu koşulla ödeme yapmaktan kaçınabileceğini ileri sürmektedir¹¹². Bu konudaki ispat külfetini borçluya yüklemek adil değildir. Hem iptal kararı hamilinin hem de senet hamilinin,

¹¹⁰ Aksi yönde bk. İmregün, 1995 (n 14) 208-209.

¹¹¹ Jäggi (n 55) Art 971, 972 N 216; Kinacıoğlu (n 6) 61; Öztan (n 6) 59; Öztan, 1997 (n 6) 283; Öztürk (Dirikkan) (n 6) 94; Göç Gürbüz (n 6) 174-175; Gültekin (n 6) 204; Yargıtay 19 HD, 14443/846, 17.1.2013 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 9 Ağustos 2021).

¹¹² Bülow (n 14) WG Art 90 N 8; Kinacıoğlu (n 6) 61; Öztan (n 6) 59. Alman Federal Mahkemesi, borçlunun iptal kararı hamiline, gerçek hak sahibinin üçüncü kişi olduğu yönünde bir defa ileri süremeyeceğine karar vermiştir [BGH II ZR 50/56 (18 Eylül 1958)].

kendisinin gerçek hak sahipliği iddiası nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkta, kimin hak sahibi olduğunu belirleme külfetini borçluya yüklemek, uyuşmazlığın tamamen dışında olan borçluyu salt bir kıymetli evrak düzenlediği için cezalandırmaktır. Kaldı ki, ispat araçlarına erişim imkânı açısından anılan üçlü arasında en zayıfı borçludur¹¹³. Diğer yandan, bu konuda tanınacak mutlak bir serbesti borcunu ödemek istemeyen kötünietli borçluları ödüllendirme sonucunu doğuracaktır. Bu itibarla, amaç, iptal kararı verilmeden önce işletilmesi gereken hak sahibinin tespitine yönelik sürecin iptal kararı sonrasında taşınması ve dolayısıyla gerçek hak sahibinin kim olduğunun belirlenmesi ise, bu konuda borçlunun ispat etmesi gereken şey maddi hukuk bakımından kimin hak sahibi olduğu değil; senedin iptal kararına konu edildiğidir.

Hemen belirtelim, kendisine ibraz edilen senet hakkında iptal kararı verildiğinden habersiz bir şekilde ödeme yapan borçlu borcundan kurtulur¹¹⁴. Ödeme için ibraz edilen senet hakkında iptal süreci henüz tamamlanmadıysa, bu süreçte bilahare ödeme yasağı kararı verilmiş olmadıkça borçlunun senet hamiline ödeme yapma yükümlülüğü ise ortadan kalkmaz. Bu sonuç, borçlunun iptal sürecinden haberi olsa dahi (ödeme yasağı verilmesi hariç) değişmez.

Borçlunun ödeme yaparken iyiniyetli olup olmadığının ispatı yükünün kime ait olduğu başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargıtay'a göre, ödeme yaparken iyiniyetli olduğunu borçlu ispatlamalıdır¹¹⁵. Borçlunun kural olarak kötünietli olduğunu kabul eden bu yaklaşım öncelikle TMK 3/1 hükmüne aykırıdır. Ayrıca iptal başvurusunda bulunanın önleyici tedbir olarak ödeme yasağı isteyebileceğini düzenleyen TTK 662/1 ve 757/1 hükümlerinden, iptal süreci hakkında haberi olmayan borçlunun yaptığı ödemeye borcundan kurtulacağı anlaşılmaktadır. Şu hâlde, borçlunun ödeme yaparken iyiniyetli olmadığını, bunu iddia eden ispatlamalıdır¹¹⁶.

C. Somut Olay Açısından Değerlendirme

Dava konusu çek hakkında iptal kararı verilmeden önce ödeme yasağı kararı verildiğinden, çekin düzenlenme tarihi ile icra takibi arasında yaklaşık dört yıl zaman geçtiğinden ve ayrıca çek borçlusu iptal kararı alan lehtarın müşterisi olduğundan borçlunun çekin iptalinden bilgisinin bulunmadığını söylemek güçtür¹¹⁷. Çekin iptal

¹¹³ Nitekim bk. Yargıtay 19 HD, 8587/11754, 25.6.2014: "Davacı çek keşidecisi, keşide edilen çekin kaybolduğu iddiasıyla alınan iptal kararı üzerine iptal kararını ibraz edene ödeme yapmış ve sonradan gerçek çek hamili olduğu iddiasıyla çekin ibrazı üzerine, ilk hamile karşı borçlu olmadığını tespiti davası açmıştır. Gerçek çek hamilinin tespiti yönünden, çek bedelini tahsil eden ilk hamilin, çeki ibraz eden ikinci hamile karşı dava açarak gerçek çek hamilinin tespitini istemesi yönünden, dava açması için süre verilmesi ve verilecek kararın sonucuna göre, çek keşidecisinin borçlu olup olmadığını tespiti gerekir" Eriş (n 12) 214.

¹¹⁴ Kınacıoğlu (n 6) 61.

¹¹⁵ Yargıtay 11 HD, 5550/12664, 30.11.2015 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 12 Kasım 2020).

¹¹⁶ Domaniç (n 6) 54; Ertekin ve Karataş (n 13) 99.

¹¹⁷ Hamiline yazılı senetlerde olduğunun (TTK 666/2) aksine, poliçenin iptaline ilişkin kararın ilan edileceği konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda hamiline yazılı senetlerden farklı bir yaklaşım sergilenmesini gerektirecek bir neden yoktur. Nasıl ki, senedi elinde bulunduranı mahkemeye tevdi etmeye yönelik çağrı konusunda her iki kategoride de

edildiğini bilmesi borçlunun çek hamiline yapacağı ödemeyi hileli olmasa bile ağır kusurlu hale getirir. Zira iptal kararının negatif etkisi itibarıyla çekin teşhis fonksiyonu kaldırıldığından, senet hamilinin senetten doğan hakkı talebe yetkili olup olmadığı senet üzerinden (şekli hak sahipliği esasları uyarınca) tespit edilemez. Ayrıca senet hamilinin icra takibi sırasında kendi cirantası da dahil olmak üzere cirantalarla (ikinci sıradaki hariç) borçlunun adresini bildirmemiş olması gibi somut olayın özellikleri de dikkate alındığında borçlunun, bu şekilde başlatılan icra takibi karşısında temkinli davranarak ödeme yapmaktan kaçınması ticari senet borçlusundan beklenen özenin bir gereğidir. Nitekim Yargıtay bir kararında, kendi cirantasına ait kimlik-adres bilgilerini bilmemesini hayatın olağan akışına aykırı bulduğundan senet hamilinin kötünietli olduğu sonucuna varmıştır¹¹⁸.

Yine, çekin düzenlenme tarihi üzerinden geçen zaman, lehtarın iptal kararı almış olması gibi hususlar göz önünde bulundurulduğunda çekin düzenlenme nedeni ilişkiden doğan borcun borçlu tarafından iptal kararı hamiline ödenmiş olma ihtimali yüksektir. Lehtarın imzasının sahte oluşu ve senette tahrifat yapıldığı iddiası, senedin kötünietli kişiler eline geçtiği ve borçlu tarafından iptal kararı hamiline ödeme yapılmışsa bu ödemenin iyiniyetle yapıldığı ihtimalini güçlendirmektedir. İptal kararı hamiline yapacağı ödeme onu borçtan kurtaracağından, sonradan ortaya çıkan senedin hamili iyiniyetli olsa ve hatta iptal kararı iptal edilse bile borçlu yeniden ödeme yapmakla sorumlu tutulamayacaktır. İşte, senet hamilinin edinimdeki iyiniyeti borçlunun sorumluluğunu etkilemeyeceğinden, iptal kararı hamiline ödeme yapıp yapılmadığı ile borçlunun bu ödemede iyiniyetli olup olmadığı araştırılmaması hatalıdır.

Borçlu tarafından iptal kararı hamiline ödeme yapıldıysa, iyiniyetli senet hamilinin, senet bedelini tahsil eden iptal kararı hamiline başvuru hakkı vardır (TBK 77 vd.). İmzası sahte olduğu için taahhüdün hükümsüzlüğüne ilişkin bir defa ileri sürerek kıymetli evrak hukuku prensipleri uyarınca sorumluluktan kurtulan lehtar, bu sefer maddi hukuk kuralları uyarınca sorumlu tutulabilecektir. Hemen belirtelim, bu ihtimalde lehtarın imzasının sahte oluşu, iyiniyetli senet hamiline karşı sorumlu tutulmasına engel değildir. Lehtarın sorumluluğunun sebebi, senet bedelini borçludan tahsil etmiş olmasıdır. Lehtar, böylece uğradığı zararı, senedi çalan ve/ya imzasını taklit eden kişilerden haksız fiil hükümleri uyarınca talep edebilecektir.

Bu itibarla, Mahkemece değerlendirilmesi gereken husus, borçlunun, lehtarın imzasının sahteliğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulup kurtulamayacağından ziyade iptal kararının borçlunun durumuna etkisi olmalıydı. Dava menfi tespit davası olduğundan, davacıların borçlu olup olmadığı tespit edilirken icra takibine süresinde itiraz edilip edilmediğinin bir önemi bulunmadığı gibi, icra takibine konu çeke özgü

ilan yoluyla çağrı yapıyor, buna paralel olarak iptal kararı da ilan edilmelidir.

¹¹⁸ Yargıtay HGK, 2238/1062, 25.3.2015 (SinerjiBB, Erişim Tarihi 11 Mart 2021).

olanlar dışındaki vakıaların dikkate alınarak neticeye ulaşılmasına da bir engel yoktur. Davalının senedi iktisabında iyiniyetli olup olmadığı somut olaydaki veriler dikkate alınarak tespit edildikten sonra, borçlunun iptal kararına istinaden lehtara ödeme yapıp yapmadığı ile ödeme yaptıysa bile bu ödemenin onu borçtan kurtarıcı etkisinin bulunup bulunmadığı gözetilerek neticeye ulaşılması gerekirken, iptal kararının etkileri açısından bir değerlendirme yapılmaması borçluyu iki kez ödeme yapma tehlikesine maruz bırakmıştır.

Sonuç

İncelenen karara konu olayda, iptal kararı ortadan kaldırılmadığından ve kararın verildiği sırada etkisini sürdürdüğünden iptal kararının içeriğine göre işlem yapılmalıdır.

İptal kararının negatif etkisi nedeniyle emre yazılı bir senedi düzgün bir ciro zincirine istinaden elde bulundurmak, senetten doğan hakkı talebe yetkili sayılmak için yeterli değildir. Bu nedenle borçlu, iptal kararına konu bir senedi ibraz eden kişi şaklen yetkili hamil olsa bile bu kişiye ödeme yapmakla yükümlü değildir. İptal kararına konu senedin zilyedi, ancak iyiniyetliyse senet üzerinde hak elde edebilir. Kararda, çek hamilinin hak sahibi olduğu sonucuna yalnızca şekli hak sahipliği esasları uyarınca ulaşılmıştır. Somut olayda senet hamilinin iyiniyetli sayılmasına engel deliller bulunmasına rağmen iyiniyetli hamil olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapılmamıştır.

Olayda, iptal kararı verilmeden önce iktisap edilen bir çek söz konusudur. Kararın gerekçesine göre bu durumda çek hamili iptal kararı hamiline başvuruya yetkili olup borçludan istemde bulunamayacakken, neticede çek hamilinin borçludan senet bedelini talep edebileceğine hükmedilmesi kararın bizzat kendi gerekçesiyle gelişmesine yol açmıştır.

İptal kararı verilmeden önce uygulanan kanuni tedbirlerle menfaatler dengesi zaten sağlanmaktadır. Bu nedenle, kıymetli evrakın tedavül yeteneğinin zarar göreceği kaygısını, karardan sonraki sürece taşıyarak senet hamilinin haklarına üstünlük tanımak adil değildir.

Kararda, çek hakkında iptal davası açıldığını bildiği halde iptal sürecine katılmayan ve böylece Kanunda öngörülen sürecin işletilmesine engel olan davalı bu davranışı nedeniyle adeta ödüllendirilmiştir. İptal davası açılması üzerine senet mahkemeye sunulmuş olsaydı takip edilecek olan istirdat davası süreci iptal kararından sonraya taşınmalı ve bu davada, senet üzerinde kimin hak sahibi olduğu tartışması tüm taraflar açısından açıklığa kavuşturulmalıydı.

İptal kararıyla karar hamilinin hak sahibi olduğuna dair fiili bir karine meydana gelir. Bu karinenin aksini ispat yükü gerçek hak sahipliği iddiasında bulunan senet hamiline aittir. Ayrıca, iptal sürecinden haberdar olmasına rağmen çeki mahkemeye tevdi etmeyerek iptal kararı verilmesine neden olan çek hamilinin bu kasıtlı davranışına rağmen iyiniyet karinesinden (MK 3) istifade etmesi hakkaniyete de uygun düşmeyecektir. Hamilin iktisabının iyiniyetli olup olmadığı tespit edilirken hayatın olağan akışı ölçütünden de istifade edilebilir.

Borçlu, karar hamiline yapacağı iyiniyetli ödemeyle borcundan kurtulur. Borçlunun senedin dolanımında olduğunu bilmesi bu sonucu değiştirmez. Kendisine ödeme için ibraz edilen senet hakkında iptal kararı verildiğinden haberdar olan borçlu ise, senet hamiline ödeme yapmaktan kaçınmalıdır. İptal kararı hamili, TTK 652/1 ile lehine yaratılan hak karinesinden istifade ederken; senet hamili, iptal kararının negatif etkisinin sonuçlarına katlanmak zorundadır.

İncelenen kararda mahkeme tarafından değerlendirilmesi gereken, borçlunun, lehtarın imzasının sahteliğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulup kurtulamayacağından ziyade iptal kararının borçlunun durumuna etkisi olmalıydı. Davalının senedi iktisabında iyiniyetli olup olmadığı tespit edildikten sonra, borçlunun iptal kararına istinaden lehtara ödeme yapıp yapmadığı ile ödeme yapıtıysa bile bu ödemenin onu borçtan kurtarıcı etkisinin bulunup bulunmadığı gözetilerek karar verilmeliydi. Bunların yapılmaması, yeni uyumsuzluklara kapı aralamış, hiç de adil olmayan bir şekilde borçluyu iki kez ödeme yapma tehlikesine maruz bırakmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Alangoya Y, Yıldırım K ve Deren-Yıldırım N, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (7. Bası, Beta 2009).

Aras A, *Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü* (Yetkin 2017).

Arslan R, Yılmaz E, Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medeni Usul Hukuku* (9. Bası, Yetkin 2023).

Ataay A, *Medeni Hukukun Genel Teorisi (Temel Bilgiler - Genel Kavramlar)* (4. Bası, Der Yayınları 1995).

Atalı M, iç Hakan Pekcanitez, Muhammed Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz (edr), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku* (15. Bası, On İki Levha 2017).

Atalı M, Ermenek İ ve Erdoğan E, *Medeni Usul Hukuku* (3. Bası, Yetkin 2020).

Aybay A ve Hatemi H, *Eşya Hukuku* (4. Bası, Vedat 2014).

- Bahtiyar M, *Kıymetli Evrak Hukuku* (19. Bası, Beta 2022).
- Bahtiyar M, Taşdelen N, Biçer L ve Hamamcıoğlu E, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Beta 2022).
- Bozer A ve Göle C, *Kıymetli Evrak Hukuku* (11. Bası, BTHAE 2024).
- Bozkurt T, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Legem 2020).
- Budak A C, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı IV: Medeni Usul Hukukunda Çekişmesiz Yargı, İcra ve İflas Kanunu'nda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi* (TBB 2005).
- Bülöw P, *Wechselgesetz, Scheckgesetz mit AGB-Sparkassen, AGB-Banken, AGB-Postbank und Scheckbedingungen, Kommentar*, (5. Auflage, C.H.Beck 2013).
- Çamoğlu E, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri* (2. Bası, Vedat 2023).
- Domanıç H, *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Bası, İstanbul Üniversitesi 1975).
- Ercan T ve Ayan Omuş L, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptal Davası* (Filiz 2024).
- Eriş G, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak* (2. Bası, Seçkin 2016).
- Ertekin E ve Karataş İ, *Uygulamada Ticari Senetler* (2. Bası, Yetkin 1996).
- Frick T A, iç Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (edr), OR Kommentar: Schweizerisches Obligationenrecht (3. überarbeitete Auflage, Orell Füssli 2016).
- Göç Gürbüz D, *Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali* (Beta 2017).
- Gültekin Ö, *Yeni TTK, TBK, HMK ve Çek Kanununa Göre Öğretide ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali* (9. Bası, Seçkin 2020).
- Gürbüz A H, *Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar* (2. Bası, Cem Ofset 1985).
- Hatemi H, *Eşya Hukuku* (On İki Levha 2020).
- Hueck A ve Canaris C W, *Recht der Wertpapiere* (11., neubearbeitete und stark erweiterte Auflage, Franz Vahlen 1977).
- İmre Z, *Medeni Hukuka Giriş* (3. Bası, Fakülteler 1980).
- İmregün O, *Kıymetli Evrak Hukuku (Genel Hükümler, Kambiyo Senetleri, Makbuz Senedi, Varant)* (Filiz 2007).
- İmregün O, 'Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali' iç Reha Poroy'a Armağan (Kent Basımevi 1995) 200-210.
- İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2017* (On İki Levha 2018).
- İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2018* (On İki Levha 2019).
- İÜHF Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, *Yargıtay Hukuk ve Ceza Dairelerinin Türk Ticaret Kanununa İlişkin Kararları 2019* (On İki Levha 2020).
- İyilikli A C, *Hukuk Yargılamasında Kesin Hüküm* (Yetkin 2016).
- Jäggi P, *Das Obligationenrecht, 7. Teil: Die Wertpapiere, a: Art. 965-989 und 1145-1155* (Schulthess 1959).
- Kalpsüz T, 'Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlihi' (1981) 11(2) BATİDER 37-62.

- Karayalçın Y, *Ticaret Hukuku III: Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)* (4. Bası, Sevinç 1970).
- Kendigelen A ve Kırcı İ, *Kıymetli Evrak Hukuku: Genel Esaslar, Kambiyo Senetleri* (7. Bası, On İki Levha 2023).
- Kendigelen A, *Çek Hukuku* (6. Bası, On İki Levha 2021).
- Kınacıoğlu N, *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. Bası, Nobel 1999).
- Kuhn H, iç Roberto Vito ve Hans Rudolf Trüeb (edr), *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere-Bucheffektengesetz: Art. 772-1186 OR und BEG* (3. Auflage, Schulthess 2016).
- Kuru B, *Nizasız Kaza Ajans (Ajans Türk Matbaası 1961)*.
- Meier-Hayoz A ve von der Crone H. C., *Wertpapierrecht* (3. überarbeitete Auflage, Stämpfli 2018).
- Meriç N, 'Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükümün Objektif Sınırları' (2007) 2(7) Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi 377-434.
- Oğuzman K, Seliçi Ö ve Oktay-Özdemir S, *Eşya Hukuku* (25. Bası, Filiz 2023).
- Oğuzman K ve Barlas N, *Medeni Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar* (29. Bası, On İki Levha 2023).
- Öztan F, *Kıymetli Evrak Hukuku* (26. Bası, Yetkin 2022).
- Öztan F, *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Bası, Turhan 1997).
- Öztürk (Dirikkan) H, *Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali* (Ankara Üniversitesi 1990).
- Pekcanitez H, Atalay O ve Özekes M, *Medeni Usul Hukuku* (11. Bası, On İki Levha 2023).
- Poroy R ve Tekinalp Ü, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (24. Bası, Vedat 2021).
- Pulaşlı H, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (10. Bası, Adalet 2023).
- Serozan R, *Eşya Hukuku I* (3. Bası, Filiz 2014).
- Sezer A, *Bilimsel Görüşler, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptal Davası* (2. Bası, Adalet 2010).
- Sirmen L, *Eşya Hukuku* (3. Bası, Yetkin 2015).
- Strohmeier F, *Die gerichtliche Kraftloserklärung der Wertpapiere im schweizerischen Recht* (Juris 1952).
- Tanrıver S, *Medeni Usul Hukuku C.I* (4. Bası, Yetkin 2021).
- Tanrıver S, *Medeni Usul Hukuku C.II* (2. Bası, Yetkin 2022).
- Türe M, 'Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali' (2020) 18(213) LHD 4027-4090.
- Ülgen H, Helvacı M, Kaya A ve Nomer Ertan N F, *Kıymetli Evrak Hukuku* (14. Bası, Vedat 2021).
- Ünal M ve Başpınar V, *Şekli Eşya Hukuku: Giriş Zilyetlik Tapu Sicili* (10. Bası, Savaş 2018).
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (YargıtayBB)
- <https://www.bger.ch/>
- <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (SinerjiBB)

